

**ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Світлана Щудло, Ірина Мірчук

СОЦІОЛОГІЯ

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

**Дрогобич
2019**

УДК 316(072)

Щ 93

*Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол №7 від 27.06.2019 р.)*

Рецензенти:

Бодак В.А. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії імені Валерія Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Гвоздецька Б.Г. – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри правознавства, соціології та політології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск: Зелена О.Я. – кандидат політичних наук, доцент кафедри правознавства, соціології та політології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Щудло С., Мірчук І.

Соціологія : методичні матеріали до семінарських занять:
[для студентів усіх напрямів підготовки] / С. Щудло, І. Мірчук
Вид 2-ге, доповнене і перероблене – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2019. – 80 с.

Пропонований посібник укладений відповідно до програми курсу “Соціологія” для студентів усіх напрямів підготовки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Містить теми семінарських занять, методичні рекомендації, літературу та завдання для самостійної роботи, які допоможуть здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти поглибити знання з теоретичних основ і принципів соціології, набути практичні навички ефективно застосовувати соціологічні методи дослідження проблем суспільства.

© Щудло С.А., Мірчук І.Л.

© Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2019.

ЗМІСТ

Вступ	4
<i>Теми семінарських занять і методичні поради</i>	6
Семінарське заняття 1. Виникнення і етапи становлення соціологічної науки.....	6
Семінарське заняття 2. Організація і проведення соціологічного дослідження.....	10
Семінарське заняття 3. Суспільство як соціальна система.....	13
Семінарське заняття 4. Соціальна структура та стратифікація суспільства.....	17
Семінарське заняття 5. Особистість у системі соціальних зв'язків.....	21
Семінарське заняття 6. Соціологія сім'ї та молоді.....	24
Семінарське заняття 7. Соціологія культури та релігії.....	28
Семінарське заняття 8. Соціологія праці та управління.....	33
Семінарське заняття 9. Соціологія громадської думки та електоральна соціологія.....	36
Семінарське заняття 10. Етносоціологія.....	40
Семінарське заняття 11. Соціологія освіти.....	44
<i>Методичні рекомендації до виконання навчально-дослідницького завдання.....</i>	47
<i>Проблематика емпіричних соціологічних досліджень.....</i>	50
<i>Взірець інструментарію соціологічного опитування: анкета “Моніторинг роботи електронної медицини міста”</i>	51
<i>Методичні рекомендації до написання творчого завдання (есе)....</i>	56
<i>Теми есе</i>	56
<i>Орієнтований перелік питань до заліку.....</i>	59
<i>Завдання для самоконтролю знань.....</i>	62
<i>Короткий термінологічний словник.....</i>	71
<i>Предметний та іменний покажчик</i>	78

*Соціологія була б не вартою
й години праці, якби вона не давала змогу
поліпшити й удосконалити суспільство.
Еміль Дюркгейм*

ВСТУП

“Соціологія, – наголошував американсько-польський соціолог Ф.Знанецький, – не є наукою, яку можна творити виключно в тиші бібліотечних та архівних кабінетів. Коли ми прагнемо до стислих теоретичних узагальнень чи, тим паче, до розв’язання практично-соціальних проблем, ця наука мусить сягати до джерел подібно до того, як це чинить геологія, географія, ботаніка, зоологія”. Соціологія є наукою, яка не тільки відтворює в теоретичній формі різноманітність пульсу життя суспільства, а й практично впливає на нього.

Сформувавшись у 30-ті роки ХІХ століття, соціологія уже через декілька десятиліть стала одним з найбільших досягнень світової суспільної думки. В Україні соціологія також довела своє право на існування як самостійна наукова дисципліна і міцно зайняла своє місце серед інших наук. Зросла її роль у розв’язанні назрілих проблем соціально-економічного і культурного розвитку, національного відродження України, у проведенні економічних і соціально-політичних реформ.

Соціологічні знання сьогодні потрібні не лише соціологам. Вони стають ознакою загальної освіченості, а особливо – є корисними для професійних груп, що працюють з людьми, у соціумі. Це – і менеджери, і соціальні працівники, і політики, і, звичайно, педагоги. Поєднання професійних навичок із соціологічними знаннями відкриває нові перспективи фахової діяльності. Значення соціології полягає в її здатності формувати у людей соціологічну культуру, соціологічне мислення, навчити правильно сприймати і аналізувати соціальні процеси, що відбуваються у нашому суспільстві.

Пропонований посібник дасть змогу студентам детально розглянути фундаментальні проблеми соціології та їхні прояви у сучасному суспільстві, ефективно організувати аудиторну та самостійну роботу. Він охоплює ключові проблеми соціологічної

науки, а саме: загальні, спеціальні та галузеві теорії з соціології, основні етапи розвитку світової та вітчизняної соціологічної думки, методологію і методику соціологічних досліджень.

Основна мета навчальної дисципліни “Соціологія” – виробити цілісне уявлення про соціологію як науку та суспільство з погляду цієї науки, сформувати у майбутніх фахівців соціальне мислення, виробити основи соціологічного підходу до осмислення суспільних явищ. Слугувати реалізації цього завдання покликаний пропонований навчальний посібник.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Семінарське заняття 1

Тема. ВИНИКНЕННЯ І ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

*Із зіткнення думок народжується істина.
Народна мудрість*

План

1. Огюст Конт – основоположник соціологічної науки. Розвиток соціологічної науки в ХІХ ст.: основні напрями і школи.
2. Класична соціологія кінця ХІХ – початку ХХ ст. (М. Вебер, Е. Дюркгейм).
3. Характеристика основних сучасних соціологічних теорій (структурний функціоналізм, теорія конфлікту).
4. Особливості розвитку соціологічної науки в Україні.

Література

основна

1. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М.П. Лукашевич, М.В. Туленков, Ю.І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець– К. : Кондор, 2018. – 372.
3. Соціологія : навч. посіб. / А.П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
4. Соціологія: підручник [для студ. вузів] / за ред. В.Пічі. – 5-е вид.– Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В.Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С.О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.

8. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник /С.А.Щудло, Т.М.Романів, І.Л.Мірчук.–Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.

9. Танчин І.З. Соціологія : навч. посіб. / І.З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>

10. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

додаткова

11. Бурлачук В. Інтелектуальні манівці феноменологічної соціології / В. Бурлачук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 4. – С. 97–118.

12. Вовканич С. Творчий внесок Л.А.Олесневича як віддзеркалення розвитку соціологічної науки в Україні / С. Вовканич // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 2. – С. 175–184.

13. Казаков В. Ідеальний тип у творчості Карла Маркса та Макса Вебера / В. Казаков // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 3. – С. 74–95.

14. Макеєв С. Огюст Конт: біля витоків соціологічної уяви / С. Макеєв // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С. 184–198.

15. Савчинський Р. Проект аналітичної соціології, або У пошуках відповіді на питання “чому?” / Р. Савчинський // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 1. – С. 46 – 64.

16. Танчер В. Актуальні проблеми соціологічної науки (вступна лекція до одноіменного курсу) / В. Танчер // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 2. – С. 180 – 189.

17. Черниш Н. Соціологія сьогодні: тенденції та перспективи розвитку / Н. Черниш // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 4. – С. 5 – 21.

18. Шульга О. Чому “феноменологічна соціологія” неможлива / О. Шульга // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 1. – С. 46 – 57.

інтернет-ресурси

19. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

20. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

21. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

22. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

23. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

24. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Вивчення першого питання радимо розпочати з осмислення тих умов, які склалися в суспільстві на початку ХХ ст., що зумовили широке розгортання різноманітних соціальних досліджень і появу нових методологічних і світоглядних уявлень про суспільство. При цьому необхідно визначити, що наука поступово підходить до розуміння специфіки суспільства як особливого предмета й об'єкта пізнання, що історія – продукт людської діяльності. У зв'язку з цим, складається усвідомлення необхідності використання нових пізнавальних принципів і засобів вивчення соціального, оскільки традиційні шляхи пізнання суспільства засобами філософії, філософії історії, історіографії і механіки заводи соціальне пізнання у безвихідь. Тут необхідно звернути увагу на місце і роль К. А. Сен-Сімона, який першим відчув і виразив ці нові тенденції у розвитку знання про суспільство й людину [8, с. 21].

Необхідно зосередити увагу на місці та ролі О.Конта у розробці основних ідей і завдань соціології як науки про суспільство. Він не лише вводить новий термін “соціологія” у науковий ужиток, а й розробляє досить повну систему соціологічного знання, окреслює предмет, структуру, визначає пізнавальні засоби та можливості нової науки. При розгляді цього питання слід звернути увагу на систему соціології, де він виділяє два розділи – соціальну статистику, предметом якої є природні умови існування соціальної системи, і соціальну динаміку, яка відіграє в системі О.Конта роль теорії суспільного прогресу, в основу якої покладено принцип інтелектуального розвитку людства та відображено у “великому основному законі трьох стадій”. Слід підкреслити значення соціологічної системи О. Конта для розвитку соціологічного знання [8, с. 22,23].

Також необхідно глибоко й критично проаналізувати два основні напрями розвитку соціології у ХІХ ст. – натуралізм та психологізм. Аналізуючи натуралістичний напрям (соціологічний позитивізм), зверніть увагу на такі його школи: органістичну (Г. Спенсер), соціал-дарвінську (У. Беджгот, Л. Гумплович), расово-антропологічну (Ж. А. де Гобіно, Х. С. Чемберлен), географічну (Г. Т. Бокль, Л. І. Мечніков). При цьому покажіть, що є спільного для цих шкіл натуралістичного напрямку.

При висвітленні психологічного напрямку (соціологічного психологізму) дайте характеристику концепції групової поведінки і, зокрема, “психології народів” (В. Вундт), “психології натовпу” (Г. Лебон), “психології наслідування” (Г. Тард) та інстинктивізму (У. Мак-Дугалл), і покажіть, яке значення мав соціологічний психологізм на подальший розвиток соціології [8; с. 24,25].

При розгляді другого питання розкрийте обмеженість натуралістичних та психологічних тлумачень суспільного життя. Виникають і посилюються переконання, що суспільство має свою специфіку, що соціальні структури й відносини не є чимось зовнішнім стосовно людини, а постають продуктами минулої та сучасної її діяльності, а зрозуміти їх можна лише у зв'язку з людською діяльністю. Як наслідок – зростає зацікавлення проблемами соціальної дії і взаємодії, розробки методів пізнання соціальних явищ і процесів. Розкрийте особливість класичного періоду у становленні соціології. У зв'язку з цим, проаналізуйте концепцію Макса Вебера, який увійшов в історію соціології як засновник “розуміючої соціології” і теорії соціальної дії [8, с. 33].

У контексті висвітлення цього питання охарактеризуйте теоретичну концепцію Е. Дюркгейма, яку називають “соціологізмом” або “соціальним реалізмом”. Проаналізуйте детальніше поняття “норма” та “аномія” Е. Дюркгейма [8, с. 34].

Висвітлюючи третє питання, зверніть увагу, що сучасна західна соціологія характеризується великим різноманіттям ідей, теорій, парадигм. Розмежуйте макросоціологічні та мікросоціологічні теорії. Проведіть детальніший аналіз та зіставте дві макросоціологічні теорії – структурний функціоналізм та теорію конфлікту. Розкрийте позитивні та негативні риси теорії конфліктної парадигми, яка виникла на противагу структурному функціоналізму, використавши для

цього аргументацію Л. Козера та Р. Дарендорфа. Покажіть, що кожен з цих напрямів за допомогою своїх методів і понять відображає різні виміри життя людини, специфіку сучасних соціальних явищ і процесів [8, с. 41]

При розгляді четвертого питання проаналізуйте уявлення про особливості становлення української соціологічної традиції, формування соціологічних поглядів, оскільки цей процес був надзвичайно складним і болісним; плідні соціологічні розробки, які стали надбанням соціології в Україні на довший час залишилися призабутими. У зв'язку з цим, розгляньте такі, як політична соціологія М. Драгоманова, генетична соціологія М. Грушевського, соціальна наука Б. Кістяківського, соціологія державотворення В. Липинського, внесок у розвиток української соціології М. Шаповала та ін. На завершення охарактеризуйте розвиток соціології в Україні на сучасному етапі, її місце та роль у розбудові українського суспільства [8, с. 45].

Семінарське заняття 2

Тема. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

*Будь-яка точна наука ґрунтується на приблизності.
Бертран Рассел*

План

1. Характеристика методів зібрання первинної соціологічної інформації.
2. Вибірка у соціологічному дослідженні. Репрезентативність вибірки.
3. Особливості побудови соціологічної анкети.
4. Використання результатів соціологічного дослідження у практичній діяльності.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник /М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.

2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
3. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
4. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів]/ за заг. ред. В.І.Докаша.– 2-ге вид., доопр., доп. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.
8. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.
9. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>
10. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

11. Дембіцький С. Теоретична валідність вимірювальної процедури і зміщення даних у соціологічному дослідженні / С. Дембіцький // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 99 – 118.
12. Винославська С. Exit-poll: методика дослідження в оперативному режимі / С. Винославська, М. Чурилов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.– 2008. – № 1. – С. 189 – 196.
13. Головаха Є. Суб’єктивна надійність: теорія і метод вимірювання (ІСН) / Є. Головаха, А. Горбачик, Т. Любива [та ін.] / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 1. –С. 166 – 187.
14. Горбачик О. Комп’ютерна обробка текстів у якісних та кількісних соціологічних дослідженнях / О. Горбачик // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 1. –С. 166 – 187.
15. Літвінов С. Застосування поняття відносної похибки оцінювання для розрахунку вибірки із генеральної сукупності з малою часткою ознак /
16. С. Літвінов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 2. – С. 141 – 150.
17. Міщенко М. Застосування вуличних опитувань у дослідженнях електоральних орієнтацій / М.Міщенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 1. – С. 88 – 109.

18. Коритнікова Н. Стадії підвищення рівня досяжності респондентів при проведенні інтернет-опитувань / Н. Коритнікова // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 1. – С. 80 – 94.

інтернет-ресурси

19. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

20. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

21. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

22. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

23. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

24. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Перше питання присвячене характеристиці методів зібрання первинної соціологічної інформації. У зв'язку з цим, дайте загальну характеристику методу в соціології і його функцій; з'ясуйте особливості техніки соціологічного дослідження, її значення в організації і проведенні дослідження.

Тоді розкрийте сутність опитування як методу збору інформації, його роль, переваги та недоліки, місце серед інших методів. Проаналізуйте особливості соціологічного інтерв'ю і його видів. Охарактеризуйте специфіку анкетування у соціологічному дослідженні, його типи й особливості використання. З'ясуйте сутність спостереження у соціологічному дослідженні, його специфіку та види. Проаналізуйте метод аналізу документів. Покажіть сутність експерименту в соціології й охарактеризуйте основні вимоги до його проведення[8, с. 233].

Розкриваючи зміст другого питання, зверніть увагу на вимоги до формування вибірки (надійність, репрезентативність) та їхнє значення в організації та проведенні соціологічного дослідження, охарактеризуйте основні типи вибірок: випадкові, механічні, квотні та ін. Наведіть приклади обчислення вибірок.

У третьому питанні охарактеризуйте інструментарій (соціологічну анкету) для проведення анкетування: назвіть структурні елементи анкети, типи запитань у ній, особливості побудови запитальника.

При розкритті четвертого питання проаналізуйте використання соціологічних знань у сучасному суспільстві для прогнозування соціальних процесів, в управлінській діяльності, можливості застосування соціологічних знань у вашій професійній діяльності.

Семінарське заняття 3

Тема. СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

*Створює людину природа,
але розвиває та формує її суспільство.
Віссаріон Белінський*

План

1. Соціологічний аналіз постіндустріального суспільства: сутність, ознаки, основні концепції.
2. Соціальні інститути та соціальні організації як елементи суспільства.
3. Проблема стабільності та розвитку суспільства.
4. Глобалізація та регіоналізація як основні тенденції розвитку соціуму: їхні прояви у світі та в Україні.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
3. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.

4. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.
8. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.
9. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>
10. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

11. Булатевич М. Причини та особливості виникнення модерного громадянського суспільства: версія Імануїла Валерстайна / М. Булатевич // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 3. – С. 128 – 139.
12. Вишняк О. Історичні регіони України: критерії типологізації, соціокультурні відмінності та політична свідомість / О. Вишняк // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 2. – С. 24 – 37.
13. Злобіна О. Ланцюги розчарувань: сучасні тренди емоційних трансформацій в українському суспільстві / О. Злобіна // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 4. – С. 37 – 52.
14. Малюк А. Глобалізація як процес виникнення інформаційного суспільства / А. Малюк // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 4. – С. 20 – 39.
15. Отріщенко Н. Досвід революції 2013–2014: від цінностей до повсякденних практик / Н. Отріщенко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 3. – С. 148 – 158.
16. Паніотто В., Сахно Ю., Пясковська А. Динаміка рівня щастя і його детермінанти. Україна 2001–2017 / В.Паніотто, Ю. Сахно, А. Пясковська // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 1. – С. 84 – 102.
17. ПетрушинаТ. Саєнко Ю.Якість життя – головний критерій стану суспільства / Т. Петрушина,Ю.Саєнко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С. 117 – 141.
18. Рахманов О. Соціальне підґрунтя олігархічної системи в Україні / О. Рахманов // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 3. – С. 60 – 73.

19. Танчер В. Майдан як соціокультурний феномен і ціннісний конфлікт / В. Танчер // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 4. – С. 113 – 118.

20. Черниш Н. Вплив довіри та довірчих відносин на становлення новітнього соціального інституту волонтерства у сучасній Україні / Н. Черниш // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 2. – С. 26 – 38.

інтернет-ресурси

21. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

22. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

23. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

24. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

25. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

26. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Аналіз першого питання слід розпочати зі з'ясування поняття “суспільство”. Необхідно проаналізувати різні наукові концепції щодо аналізу чинників розвитку суспільства. Незважаючи на різноманітність поглядів, варто звернути увагу на основні два підходи до виділення історичних етапів суспільного розвитку, а саме: *формаційного*, автором якого є Карл Маркс, та *цивілізаційного*, що ґрунтується на поглядах Уолта Ростоу, Даніеля Белла та ін. Слід наголосити на тому, що, на відміну від формаційної типології суспільства, яка базується на економічних структурах, виробничих відносинах, поняття “цивілізація” фіксує увагу не лише на економіці, а й на сукупності всіх форм життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, культурній, духовній. Типи цивілізацій – більш глобальні, більш сталі утворення, ніж типи формацій [8, с. 64, 65].

Соціологічний аналіз постіндустріального суспільства передбачає ілюстрацію фактами його основних ознак, а саме: перехід від товаровиробництва до сервісної економіки, підвищення ролі освіти, зміна структури зайнятості, розвиток демократії, формування нової політичної системи суспільства, традиційні форми громадської діяльності витісняються творчістю [8, с. 66].

Друге питання передбачає з'ясування того, що створення соціальних інститутів і соціальних організацій є однією з форм організації спільної діяльності людей. При висвітленні цього питання покажіть внесок Герберта Спенсера в розробку вчення про соціальні інститути, які забезпечують збереження суспільства як цілісної соціальної системи і короткоохарактеризуйте їх. Тоді розкрийте сутність основних соціальних інститутів (економіка, політика, освіта, наука, сім'я тощо) та проаналізуйте їхні функції [8, с. 70].

Необхідно звернути увагу на взаємозв'язок соціальних інститутів та соціальних організацій як цільових соціальних систем, оскільки вони створюються для реалізації певних соціальних завдань і оцінюються через досягнення цих цілей. При цьому охарактеризуйте два типи соціальних організацій – формальних і неформальних – і з'ясуйте їхні ознаки та функції.

Третє питання вимагає розкриття змісту таких понять, як стабільність, розвиток, еволюція, революція, реформи, соціальні зміни та соціальні процеси. Необхідно продемонструвати дієвість тих чи тих процесів на різних етапах розвитку суспільства, визначити їхні переваги та недоліки, розглянути причини неефективності бюрократичного механізму. Показати внесок Макса Вебера у дослідження бюрократії як необхідної умови існування суспільства.

Розгляд четвертого питання слід розпочати з розкриття змісту поняття “глобалізація” у соціології як процесу кількісного зростання та інтенсифікації політичних, економічних, соціальних правових, культурних зв'язків і стосунків держав світу, усе більшої інтеграції людства. Проаналізуйте різні підходи до оцінки глобалізації: песимістичні й оптимістичні. Покажіть позитивні прояви глобалізації: поширення демократичних цінностей завдяки посиленню взаємозв'язку між країнами світу, зникнення перешкод для поширення інформації, забезпечення стандартів безпеки над територіями транснаціональних дій тощо,

та недоліки: конфлікт уздовж культурно-цивілізаційних кордонів, який може спровокувати зіткнення цивілізацій. Визначити роль учених Р. Робертсона, Ф. Фукуями, З. Бжезінського, С. Гантінгтона у розвитку теорії глобалізації. Показати прояви глобалізаційних процесів в Україні, а також процеси регіоналізації у світі та в Україні як наслідок політичного впливу глобалізації [8, с. 78].

Семінарське заняття 4

Тема. СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТА СТРАТИФІКАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Коли більшість соціологів промовляють “структура” або “соціальна сфера”, вони мають на увазі деякий “устрій” соціальних відносин: децю на кшталт опорних конструкцій будинку та скелета тіла.

Ентоні Гіденс

План

1. Поняття соціальної стратифікації та теоретичні підходи до її аналізу.
2. Стратифікаційна структура сучасного українського суспільства.
3. Соціальні витoki середнього класу в Україні та його соціальна роль.
4. Соціальна мобільність, її причини та види. Міграції як вид соціальної мобільності.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.

2. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації : навч. посібник. / Н.В Коваліско. – Л. : Магнолія, 2006,2011. – 328 с. // <http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy/Kovalisko.%20Osnovy%20socialnoji%20stratyficaciji.pdf>
3. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
4. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. –Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
5. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
6. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
7. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.// <http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
8. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.
9. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.
10. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>
11. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

12. Домаранська А. Соціокультурний вимір соціальної стратифікації українського суспільства / А. Домаранська // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 2. – С. 62 – 49.
13. Коваліско Н., Макеєв С. Економіка і соціологія нерівності: емпіричні свідчення глобальних тенденцій / Н. Коваліско, С. Макеєв // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 3. – С. 5 – 24.
14. Макеєв С. Концепція інституціонально відтворюваних соціальних нерівностей / С. Макеєв, С. Оксамитна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 4. – С. 32 – 49.
15. Малиш Л. Спільне та відмінне у сприйнятті соціальної нерівності населення різних країн / Л. Малиш // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 4. – С. 97 – 120.
16. Патракова А. Структурні складові відчуття місця в соціальній ієрархії / А. Патракова// Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 119 – 135.

17. Прибиткова І. Хроніки міграційних процесів в Україні до і після розпаду СРСР / І. Прибиткова// Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 1. – С. 41 – 77.

18. Симончук О. Дрібні власники: конституювання соціального класу в сучасній Україні/ О. Симончук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 14. – С. 3 – 41.

інтернет-ресурси

19. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

20. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

21. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

22. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

23. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

24. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Аналіз першого питання слід розпочати зі з'ясування самого поняття “соціальна стратифікація”, розкрити його зміст. Визначити поняття “соціальний статус”, що виступає базою теорії соціальної стратифікації. Проаналізувати історичні типи соціальної стратифікації: рабство, касти, стани, класи. Назвати відмінність класової системи стратифікації від інших. Розкрити поняття “клас” та з'ясувати, як змінювався його зміст у різні історичні періоди [9, с. 82].

Тоді доцільно зосередити увагу на характеристиці трьох методологічних підходів до аналізу соціальної стратифікації: функціонального /Т. Парсонс, К. Девіс/, конфліктного /К. Маркс/ і еволюційного /Дж. і Г. Ленські/, який є синтезом перших двох. Звернути увагу на підхід М.Вебера, в основі якого покладені економічний, соціальний і політичний критерії виділення страт. Проаналізувати критерії стратифікації у дослідженнях сучасних соціологів.

На завершення питання охарактеризувати оптимальне співвідношення вищого, середнього та нижчого класів у соціальній структурі суспільства, наголосити на значенні середньої верстви у стабілізації суспільної ієрархії [9, с. 83].

Друге питання передбачає розгляд процесів, які зумовили становлення нового типу соціальної структури в Україні. Необхідно наголосити на двох основних процесах, які характеризують сучасну соціальну структуру українського суспільства: диференціація та поляризація, проілюструвати на прикладах їхні прояви.

Порівняти, якою була стратифікація суспільства у радянський період, і як трансформувалася у сучасних умовах. Для усвідомлення особливостей української класової структури, важливо порівняти її зі структурою інших суспільств, наприклад, американського (польського, французького, російського) суспільства, при цьому особливу увагу треба звернути на чисельне співвідношення класів у цих структурах.

Визначити основні проблеми й суперечності українського суспільства, які сконцентровані у стратифікаційній структурі суспільства. Важливо визначити об'єктивні та суб'єктивні критерії, що відображають достовірну картину соціальної стратифікації у перехідному суспільстві [9, с. 90]

У третьому питанні необхідно зробити порівняльний аналіз стратифікаційного зрізу розвинених країн Заходу та України. Визначити витoki різних стратифікаційних верств в Україні, зокрема, середнього класу. Необхідно зазначити, що середній клас в Україні є zdeформованим, оскільки його в основному складають підприємці, а не інтелігенція, яка внаслідок кризових процесів виявилась відкинутою до нижчого класу. Також варто розглянути оцінку експертів-соціологів до характеристики середнього класу в Україні та з'ясувати джерела його формування.

Значення середньої верстви у соціальній структурі України, зокрема стабілізуюча роль, з'ясувати шляхи та перспективи її приросту. Зростання середнього класу – основна ціль політики реформ, що здійснюються в Україні [9, с. 91].

Четверте питання передбачає розгляд соціального відтворення, формою якого постає соціальна мобільність. З'ясовуючи сутність соціальної мобільності, доцільно дати характеристику вертикальних і горизонтальних, внутрішньогенераційних і міжгенераційних переміщень.

Важливо вказати на роль інституту освіти у зростанні рівня соціальної мобільності. Визначити поняття «маргінал». Розкрити причини появи маргіналів та особливості цього соціального статусу [9, с. 85].

Насамкінець у питанні проаналізувати міграції як вид соціальної мобільності, наголосити на видах, причинах та напрямках міграції, її ролі у зміні соціальної структури суспільства.

Семінарське заняття 5

Тема. ОСОБИСТІСТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

*Усе, чим людина зі своїм розумом
відрізняється від тварини, є
результатом життя в суспільстві.*

Вільямс Годвінс

План

1. Теоретичні підходи до аналізу особистості у соціології.
2. Проблеми соціалізації особистості у сучасному суспільстві.
3. Соціальні типи особистості сучасного українського суспільства.
4. Соціальна діяльність і поведінка особистості: потреби, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації. Девіантна поведінка.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372 с.
3. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.

4. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.
8. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.
9. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>
10. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. –486 с.

додаткова

11. Волович В. Автобіографія: соціологічне уявлення / В. Волович // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 3. – С. 184 – 199.
12. Матусевич В. Неконсистентний і маргінальний – два визначення одного статусу / В. Матусевич // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2009.–№ 2. – С. 104 – 112.
13. Пилипенко В. Людина за ринкових умов: вербальна поведінка та оцінка реформ / В. Пилипенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006.– № 1. – С. 153 – 165.
14. Хутка С. Соціальна адаптованість особистості: концептуалізація поняття / С. Хутка // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007.– № 2. – С. 164 – 175.

інтернет-ресурси

15. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology
16. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com
17. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html
18. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html
19. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

20. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

У першому питанні насамперед слід з'ясувати поняття “особистість”, порівнявши його з поняттями “людина”, “індивід”, “індивідуальність” та розмежувати їх. Слід звернути увагу на те, що особистість у соціологічних дослідженнях постає в єдності соціальних особливостей, властивостей і рис, набутих під впливом культури, конкретного соціального середовища, у якому живе та діє [8, с. 96].

Необхідно також звернути увагу на питання розвитку особистості. Яким чином на підставі взаємодії різних факторів – фізичних властивостей, навколишнього середовища, індивідуального досвіду та культури – відбувається формування неповторної особистості. Розгляд цього питання буде неповним без аналізу основних теорій розвитку особистості: теорії розвитку (Ч. Кулі, Дж. Г. Мід), психоаналітичні теорії (З. Фрейд, Е. Фромм) [8, с. 95].

При розгляді другого питання слід охарактеризувати процес соціалізації особистості й розкрити суть первинної та вторинної соціалізації; дати аналіз соціальної адаптації та інтеріоризації як двох фаз цього процесу, охарактеризувати фактори та механізми соціалізації. Прослідкувати особливості процесу соціалізації особистості в сучасних умовах. Детальніше розглянути проблеми, які виникають у процесі соціалізації особистості в сучасному українському суспільстві.

Третє питання вимагає характеристики соціологічних підходів типологізації особистості та здійснення аналізу соціальних типів особистості. Розкрити поняття базового, модального та ідеального типів особистості. Показати, як трансформаційні зміни в Україні протягом останніх десятиріч вплинули на формування нових соціальних типів особистості: амбівалентний, конформно-амбівалентний, нігілістично-амбівалентний, мозаїчно-амбівалентний. Переважання того чи того типу свідомості зумовлює і можливий варіант розвитку суспільства: до авторитарної влади, бунту, диктатури або ж до демократичної еволюції [8, с. 105].

Висвітлення четвертого питання передбачає розкриття понять “соціальна діяльність”, “поведінка особистості” й аналіз потреб та інтересів особистості як їхніх внутрішніх регуляторів,

на основі яких формується мотивація діяльності. Суспільство оцінює і характеризує індивіда, але індивід, зі свого боку, характеризує і оцінює суспільство і самого себе. Соціальна поведінка людини значною мірою складається з її реакції на думку про неї ж оточення, при цьому та думка серйозно впливає на формування індивідуальної свідомості. Тут необхідно пояснити поняття “санкції” та дати аналіз основних видів санкцій, які використовує суспільство для регуляції поведінки людей.

Подальший розгляд питання передбачає аналіз соціального відхилення, тобто девіації, яка є властивістю кожної соціальної системи. Практично все життя будь-якого суспільства характеризується наявністю девіацій. Виявлення причин девіацій, їхніх форм та наслідків – важливий інструмент соціального контролю й управління суспільством. Доцільно проаналізувати поняття “норма”, “аномія” (Е. Дюркгейм), розкрити сутність девіантної поведінки особистості, охарактеризувати категорії девіації (соціальна паталогія і соціальна норма), її форми прояву та типи(за суб’єктом поведінки, об’єктом, об’єктивними та суб’єктивними аспектами) [8, с. 108].

Слід розглянути причини виникнення та заходи держави щодо врегулювання девіацій. Зазвичай, заборонно-репресивні заходи визначаються у нас найкращим засобом боротьби, але повноцінний соціальний контроль – це сукупність засобів та методів впливу суспільства на небажані (які відхиляються) форми поведінки

Семінарське заняття 6

Тема. СОЦІОЛОГІЯ СІМ’Ї ТА МОЛОДІ

*Погано, коли про тебе нікому
піклуватися. Ще гірше, коли
нема за кого піклуватися тобі.*

Станіслава Ежі Лец

План

1. Сучасна сім’я в Україні: стан, тенденції розвитку, перспективи.
2. Поняття гендеру. Проблеми гендерних відносин у сучасному суспільстві.

3. Проблеми самовизначення молоді в Україні. Державна молодіжна політика.

4. Молодіжна субкультура: види та прояви.

Література

основна

1. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс // пер. з англ. – К. : Основи, 1999. – 726 с.

2. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник /М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.

3. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.

4. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.

5. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.

6. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.

7. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів]/ за заг. ред. В.І.Докаша– 2-ге вид., доопр., доп.. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>

8. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.

9. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.

10. Соціологія : методичні матеріали до самостійної роботи студентів / Ірина Мірчук, Світлана Щудло. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2012. – 86 с.

11. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>

12. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

13. Алек Д. становлення гомосексуальної ідентичності та формування стіни відчуження між дорослими дітьми та їхніми батьками / Д. Алек // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 4. – С. 187 – 197.

14. Бурейчак Т. Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулітності / Т. Бурейчак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 1. – С. 79 – 94.

15. Кон І. Сексуальна освіта – глобальне завдання ХХІ століття / І. Кон // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 1. – С. 94 – 114.

16. Лавріненко Н. Гендерні відносини в українській родині / Н. Лавріненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 1. – С. 138 – 162.

17. Сокурянська Л. , Щудло С. Підлітки в пограничному просторі: ціннісні орієнтації та життєві плани / Л. Сокурянська, С. Щудло // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 4. – С. 53 – 67.

18. Стрельник О. Багатодітна сім'я в Україні: дискурси та суперечності соціальної політики / О. Стрельник // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 1. – С. 156 – 165.

19. Суковата В. Гендерна ідентичність і конструювання пам'яті кризових моментів історії: жіночі стратегії виживання / В. Суковата // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 2. – С. 67 – 95.

інтернет-ресурси

20. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

21. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

22. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

23. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

24. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

25. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Аналіз першого питання передбачає розкриття основних тенденцій розвитку сучасної сім'ї (світовий та вітчизняний досвід), їхніх причин і можливих наслідків; необхідно зосередити увагу на стані, тенденціях розвитку сучасної сім'ї в Україні. Важливо розкрити суть демографічної політики та її напрямів.

Друге питання вимагає розкриття змісту поняття “гендер”. При цьому слід показати особливість соціологічної інтерпретації

цього поняття, яке полягає в тому, що “гендер” не є нейтральною категорією, яка просто фіксує соціально-культурні відмінності між жінками та чоловіками. Гендеру надається значення категорії стратифікаційної, на кшталт класу, раси, віку. Гендерні відносини трактуються як соціальні відносини нерівності за ознакою статі. Тому в соціології гендерний аналіз – це варіант стратифікаційного підходу, у якому міститься теза про нерівний доступ, нерівний розподіл соціальних ресурсів за ознакою статі, про відносини панування, підпорядкування, домінування, виключення чи здобуття певних переваг. Слід розглянути проблеми гендерних відносин в Україні та світі [10, с. 23].

При розгляді третього питання необхідно зосередитися на проблемах самовизначення молоді в сучасному українському суспільстві, яке трансформується. Розпочати аналіз з визначення поняття “молодь”, обґрунтування вікових меж цієї соціально-демографічної спільноти. Особливої уваги заслуговує з’ясування такого важливого питання соціології молоді, як молодіжні проблеми. Соціальні проблеми молоді – це не будь-які суперечності її життєдіяльності, а лише такі, які поглиблюються і свідчать про недостатність існуючих способів їхнього розв’язання, а отже, ведуть до дезорганізації у системі “суспільство – молодь” [9, с. 148]

Подальший розгляд питання передбачає аналіз державної молодіжної політики, яка є складовою внутрішньої і зовнішньої політики нашої держави, наголосити на її законодавчому закріпленні. Зіставити поняття “молодіжна політика” та “державна молодіжна політика”. Слід окреслити основні напрями, принципи й форми діяльності держави щодо молоді, а саме: молодіжну політику у соціальній сфері, молодіжну політику у культурній сфері, молодіжну політику у сфері економіки, молодіжну політику у сфері політики та зовнішньополітичну молодіжну політику [9, с. 149].

Четверте питання вимагає розкриття змісту поняття “субкультура” та з’ясування причин появи субкультур у суспільстві, зокрема у молодіжному середовищі. Необхідно розглянути види та прояви молодіжної субкультури, її атрибути: походження назв, зовнішній вигляд, стиль одягу, стиль спілкування, норми та зразки поведінки.

Семінарське заняття 7

Тема. СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЇ

*Культура – це місток у минуле
і провідник у майбутнє.
Китайська мудрість*

*Належність до релігії – це не досвід, це просто система вірувань,
в душі якої тебе виховували.
Усе це запозичено.
А істину неможливо запозичити.
Або вона твоя, або її немає.
Раджніш Ошо*

План

1. Основні підходи до визначення культури в соціології. Форми та функції культури.
2. Соціокультурна ситуація у сучасній Україні.
3. Релігія як соціальний інститут, її роль у суспільстві. Функції релігії.
4. Соціологічний аналіз релігійної ситуації в українському суспільстві.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник /М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
3. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
4. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид.– Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. –

448с./http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf

7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеева. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.

8. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.

9. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>

10. Хоронжий Т. В. Соціологія релігії. / Т.В. Хорунжий – Львів : Магнолія, 2006, 2019. – 168 с.

11. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

12. Батаєва К. Проблема церковно-державних відносин у соціології релігії М. Драгоманова / К. Батаєва // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 1. – С. 164 – 174.

13. Богданова О. Чи може релігія сприяти демократії? / О. Богданова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 74 – 91.

14. Гентшель Г., Целер П. Аспекти використання мов у центральних регіонах України / Г. Гентшель, П.Целер // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 4. – С. 142 – 163.

15. Лукашук В. Трансформація спорту: від забави до індустрії/ В. Лукашук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 2. – С. 130 – 143.

16. Нікітіна Т. Герой нового українського кіно у дзеркалі громадської думки / Т. Нікітіна // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 4. – С. 181 – 188.

17. Сорока Ю. Мова ворожнечі в перспективі соціології культури / Ю. Сорока // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 3. – С. 25 – 46.

18. Шульга Р. Пересічна людина на культурному роздоріжжі / Р. Шульга // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 4. – С. 94 – 108.

інтернет-ресурси

19. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

20. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

21. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

22. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

23. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

24. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Розгляд першого питання бажано розпочати з тлумачення терміна “культура”, який походить від латинського, і спершу означав обробіток землі, її культивування, при цьому дайте визначення культури в сучасному його розумінні. У процесі розгляду цього питання необхідно звернути увагу на основні підходи до визначення культури, на її елементи, з’ясувати, що включають у себе поняття матеріальна й духовна культури, і який зв’язок існує між ними. Характеризуючи базові елементи культури, розглянути її як загальносуспільний феномен, що функціонує на різних рівнях соціальної системи (людства загалом – нація – соціальні групи – особистість). Закінчуючи аналіз сутності культури, основних типів, елементів і форм, слід вказати і на її основні функції: пізнавальну, освітньо-виховну, регулятивну, комунікативну, інтегративну, а також функцію соціальної пам’яті [8, с. 178].

При вивченні другого питання – розглянути різноманітні чинники, у тому числі позакультурні, які впливають на соціокультурну ситуацію в сучасній Україні. Необхідно розкрити причини проникнення в українську національну культуру елементів західної та східної культур (вестернізація й істернізація) та з’ясувати наслідки цього процесу для українського суспільства. Доцільно також звернути увагу на існування різних типів культур у сучасній Україні та визначити причини цього факту. На відміну від світових тенденцій, в Україні культура не перетворилася на провідний чинник розвитку суспільства; вона й далі на маргінальному місці узбіччя державної політики, тому варто проаналізувати першочергові заходи у плані відродження культурного потенціалу в Україні: зміцнення матеріальної бази культури, викорінення залишкового принципу її фінансування, упровадження нових форм фінансового забезпечення, демократизація культурної політики,

перебудова системи народної освіти, залучення у сферу соціокультурної творчості все ширшого загалу, упровадження культури в усі сфери громадянського життя суспільства (працю, побут, політику, національні стосунки тощо) [8, с. 185].

Третє питання присвячено осмисленню соціології релігії як галузевої соціології, як однієї з спеціальних соціологічних дисциплін, яка вивчає взаємодію релігії та суспільства, її вплив на соціальну поведінку індивідів й соціальних спільнот, як утворюються і функціонують релігійні групи та інститути; чому вони існують або припиняють існування, які стосунки між релігійними групами і чому між ними виникають конфлікти тощо. При цьому, зверніть увагу, що в сучасній соціології релігії виділяють два рівні вивчення релігійних феноменів: теоретичний, який розглядає релігію як цілісну підсистему і вивчає її взаємодію з іншими соціальними структурами, визначає її природу, місце та роль у суспільстві; емпіричний, на якому вивчається релігійність соціальних і демографічних груп, окремих особистостей, вплив приналежності до тієї чи тієї конфесії на життєві позиції і спосіб життя тощо. У процесі розгляду цього питання дайте характеристику категорій соціології релігії: релігійна свідомість, релігійна психологія, релігійна діяльність, які мають важливе значення у функціонуванні релігії як соціального інституту, розкрийте суть соціальних функцій релігії, її місце та роль у суспільному житті [8, с. 191].

Четверте питання передбачає аналіз сучасної релігійної ситуації в Україні. Варто розкрити предмет дослідження соціології релігії та охарактеризувати релігію як соціальний інститут.

Аналізуючи релігійне життя в сучасній Україні, слід звернути увагу на поліконфесійність українського суспільства, кількісний і якісний ріст релігійного середовища та входження Церкви як суспільного інституту в багатогранні стосунки з іншими суспільними інституціями.

Упродовж останніх років сталися суттєві зміни в релігійному житті України. Цим змінам сприяло законодавче закріплення й забезпечення гарантій і можливостей практичної реалізації свободи совісті, релігій, релігійних організацій. Необхідно

згадати нормативну базу, яка регулює релігійні відносини в Україні. Україна стала поліконфесійною державою з широкою структурою віросповідань. Після тривалого періоду атеїзації суспільства, за умов суспільної кризи та знецінення колишніх ідеалів, значна кількість населення країни переорієнтовується на релігійні цінності [8, с. 197]. Необхідно дати розгорнутий соціологічний аналіз релігійної карти сучасної України.

Семінарське заняття 8

Тема. СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ

*Жодна теорія, програма або урядова політика
не можуть зробити підприємство успішним;
це можуть зробити тільки люди.
Акіо Моріта*

План

1. Основні поняття та категорії соціології праці та управління.
2. Мотиваційні аспекти праці. Кар'єра людини в соціології праці.
3. Трудові конфлікти: моделі, аналіз, розв'язання.
4. Соціологічне дослідження проблем зайнятості й безробіття в сучасній Україні.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
3. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
4. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.

8. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.

9. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>

10. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

11. Акімов Д. Соціальний маркетинг: предмет і основні типи / Д. Акімов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 1. – С. 186 – 203.

12. Бова А. Доходи і домагання: порівняльне дослідження у чотирьох європейських країнах / А. Бова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 1. – С. 158 – 168.

13. Домбровська А. Особливості використання е-послуг споживачами деяких країн Центрально-Східної Європи / А. Домбровська, Я. Янось-Кресло, Ю. Пачковський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 4. – С. 163 – 183.

14. Набруско І. Соціокультурна роль грошей у процесі споживання / І. Набруско // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. – № 1. – С. 147 – 155.

15. Петрушина Т. Соціально-трудова відносина у сфері матеріального виробництва (за даними першого всеукраїнського опитування робітників) / Т. Петрушина // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 4. – С. 63 – 84.

16. Рахманов О. Перетворення власників великого капіталу на капіталістів-рантє як фаза розвитку капіталізму в Україні / О. Рахманов // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 2. – С. 128 – 142.

17. Рахманов О. Соціально-демографічний портрет керівників великого бізнесу в Україні / О. Рахманов // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 3. – С. 168 – 176.

інтернет-ресурси

18. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ

19. [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

20. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

21. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

22. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

23. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

24. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Перше питання передбачає з'ясування суті соціології праці й управління. При цьому необхідно визначити предмет її дослідження, розкрити зміст понять “праця” і “менеджмент”. Розглянути основні наукові соціологічні теорії організації праці й управління: “людських відносин” Е. Мейо, “збагачення праці” Ф. Герцберга, партисипативна система П. Дракера, Школа соціальних систем Г. Саймона, Р. Каерта та ін., нова школа науки управління Л.Клейна, В.Леонтєва та ін. Тоді осмислити складові предмета соціології праці й управління: суб'єкти праці, соціальні інститути у сфері праці, соціально-трудова відносина, соціально-трудова процеси й соціальне управління ними [8, с. 165].

У другому питанні розкрити систему мотиваційних аспектів праці. Необхідно проаналізувати процес організації праці як джерело мотивації, види мотиваційних форм організації праці: ротація, розширення виробничого циклу, збагачення змісту праці, індивідуальні й групові форми організації праці.

Детальніше слід розглянути сучасні погляди на концепцію службової кар'єри людини в соціології праці, зокрема охарактеризувати фази становлення та розвитку кар'єри, основні типи кар'єри: кар'єра управлінця, спеціаліста, підприємця, кар'єра індивідуаліста [8, с. 166].

Розгляд третього питання слід розпочати з визначення поняття “конфлікт”, навести приклади визначення конфлікту Л. Козером, В. Парето та ін. соціологами. Дальше проаналізувати класифікацію конфліктів та їхні типи з погляду економістів та менеджерів; форми конфліктної боротьби: бойкот, саботаж, переслідування; особливості конфліктної ситуації; чинники впливу на розвиток конфлікту; конфлікт й організаційну структуру; конфлікт і ієрархію управління. Визначити об'єктивні

та суб'єктивні умови виникнення виробничих конфліктів; розглянути типові характеристики агресивних в конфлікті людей, психологічні аспекти конфлікту та способи його нейтралізації [8, с. 41].

При розгляді четвертого питання необхідно зосередити увагу на економічних реформах в Україні та їхніх наслідках, озвучити оцінку експертів-фахівців з цього питання. Слід використати результати конкретних соціологічних досліджень з проблем зайнятості та безробіття в Україні, які проводилися за останні роки соціологічними центрами України та зарубіжними організаціями. Розглянути невдачі та здобутки економічного розвитку в Україні, визначити фактори економічного оздоровлення та спрогнозувати його наслідки для підвищення зайнятості населення і, як наслідок, – зменшення безробіття в країні.

Семінарське заняття 9

Тема. СОЦІОЛОГІЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНА СОЦІОЛОГІЯ

*Останнє слово завжди залишається
за суспільною думкою.*

Бонапарт Наполеон

*У політиці найгірше рішення –
не приймати жодного рішення.*

Захарія

План

1. Громадська думка як феномен суспільної свідомості.
2. Структура та функції громадської думки.
3. Електоральна соціологія. Соціологічні дослідження у виборчих кампаніях.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є. А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
3. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А. К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
4. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
5. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.
6. Соціологія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В. І. Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448с. // <http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
7. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.
8. Соціологія. Курс лекцій: навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.
9. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>
10. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

11. Винославська С. Exit-poll: методика дослідження в оперативному режимі / С. Винославська, М. Чурилов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 189 – 196.
12. Вишняк О. Зміни основних параметрів партійної системи України: від виборів 1998-го до виборів 2014-го / О. Вишняк // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 2. – С. 167 – 174.
13. Вишняк О. Тенденції змін членства в політичних партіях та партійної ідентифікації громадян України / О. Вишняк // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 1. – С. 103 – 117.
5. Костенко Н., Макеєв С. Новини часів війни і виборів / Н. Костенко, С. Макеєв // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 2. – С. 3 – 23.

14. Міщенко М. Застосування вуличних опитувань у дослідженнях електоральних орієнтацій / М. Міщенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 1. – С. 88 – 109.

15. Рахманов О. Політична свідомість робітничого класу України у роки соціальних трансформацій / О. Рахманов // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 1. – С. 3 – 26.

інтернет-ресурси

16. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і

17. політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

18. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

19. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

20. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

21. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

22. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

У першому питанні необхідно проаналізувати проблеми функціонування громадської думки, якими займається спеціальна соціологічна теорія – соціологія громадської думки; дати визначення поняття “громадська думка”; показати необхідність та значення громадської думки, роль якої завжди зростає у складні переломні епохи людської історії. У сучасних умовах у нашій країні це особливо очевидно. Вивчення та врахування громадської думки в нашій країні органічно пов'язані з глибиною та масштабами процесів оновлення суспільства. Розвиток демократії немислимий без систематичного вивчення та врахування громадської думки, а останні є способом реалізації демократії, знаряддям удосконалення усієї системи суспільних відносин [8, с. 211].

Друге питання вимагає характеристики основних категорій громадської думки. Громадська думка містить різноманітні елементи: раціональні, емоційні, вольові й не зводиться до якогось одного рівня чи форми, сфери свідомості. На відміну від настрою, громадська думка включає не лише масові відчуття, переживання, соціальні почуття, а й раціональне (свідоме виявлення інтересів), і суспільні вольові спонукання. Громадська думка – це стійке емоційно-вольове ставлення.

Тоді необхідно розглянути функції громадської думки, звернувши увагу на її горизонтальний та вертикальний виміри, на її функції: оцінну, критичну, діагностичну, нормативну, виховну, регулювання та соціального контролю, експресивну, консультативну, функцію тиску на владу, директивну. Також слід наголосити на особливостях механізмів взаємодії громадської думки з органами влади, соціальними інституціями, політичними структурами тощо, які залежать від каналів її висловлювання: опосередковані, прямі та спеціалізовані [8, с. 220].

Розгляд третього питання слід розпочати з визначення понять “електорат”, “електоральна соціологія”. Показати завдання та значення електоральної соціології, яка займається вивченням політичної взаємодії суб'єктів суспільства шляхом аналізу механізмів їхньої політичної участі в житті соціуму, умов та особливостей об'єднання в політичні групи, політичної презентації інтересів у владній боротьбі тощо; безпосереднім її завданням є дослідження мотивації поведінки виборців під час голосування, різноманітних чинників, які впливають на їхні електоральні симпатії та антипатії. Вона відкриває неабиякі можливості щодо прогнозування, формування, управління настроями та уподобаннями виборців, вироблення та використання відповідних технологій. Визначити предмет, об'єкт, категорії електоральної соціології та розглянути основні концепції вивчення виборчої активності громадян: соціологічна, соціально-психологічна, теорія “раціонального вибору”, теорія “політичного поля” та ін [8, с. 172].

Також необхідно зазначити, що серед усіх проблем суспільного життя в сучасній Україні найбільш дослідженими на емпіричному рівні є, мабуть, проблеми політичні. За допомогою

результатів соціологічних досліджень продемонструвати рівень зацікавлення політикою українських громадян; наявністю у них політичних ідеалів; проаналізувати політичну активність та її динаміку; загальний вектор політичних спрямувань.

Семінарське заняття 10

ЕТНОСОЦІОЛОГІЯ

*Хай вільно проживають в Україні усі нації;
Хай усяка живе по-своєму...*

Дмитро Багалій

План

1. “Етнос” і “нація” як об’єкти соціологічного аналізу.
2. Етнічна структура українського суспільства, проблема етнічної ідентичності.
3. Етнонаціональні процеси у сучасній Україні: соціологічний аналіз.

Література

основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М.В. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник / М.П. Лукашевич, М.В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – К. : Каравела, 2018. – 544 с.
2. Ляпіна Л.А. Етносоціологія : навч. посіб. / Л.А. Ляпіна. – Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2013. – 168 с.
3. Серета В. Етносоціологія : навчальний посібник. / В. Серета. – Львів, Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 160 с.
4. Соціологія: словник термінів і понять / за ред. Є.А. Козловець – К. : Кондор, 2018. – 372.
5. Соціологія : навч. посіб. / А. П. Литвин, А.К. Яковенко. – Т. : ТНЕУ, 2017. – 364 с.
6. Соціологія : підручник [для студ. вузів] / за ред. В. Пічі. – 5-е вид. – Л. : Новий Світ, 2018. – 280 с.
7. Соціологія : підручник / за ред. В. Г. Городяненка – 3-є вид., доп. і перер. – К.: “Академія”, 2010. – 544с.

8. Соціологія : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] – 2-ге вид., доопр., доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448с.//<http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Soc.%20kafedr.%20posibnyk.pdf>
9. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 4-е вид., перероб, і доп. – К. : “Знання”, КОО, 2008. – 566 с.
10. Соціологія. Курс лекцій:навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.
11. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. – К. : Знання, 2008. – 351 с. // <http://westudents.com.ua/knigi/572-sotsologiya-tanchin-I3.html>
12. Черниш Н.Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н.Й. Черниш. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 486 с.

додаткова

13. Євтух В. Етносоціологія: об’єктно-предметне поле і перспективи досліджень / В. Євтух // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 2. – С. 5 – 16.
14. Куценко О. До соціальної інтеграції чи до розвитку “паралельних суспільств”? (Порівняльне дослідження міжетнічних взаємодій) / О. Куценко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 140 – 185.
15. Нельга О. Етнічний склад і етнічна структура суспільства: спроба уточнення понять / О. Нельга // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 1. – С.115 – 129.
16. Паніотто В. Динаміка ксенофобії й антисемітизму в Україні (1994-2007) / В. Паніотто// Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 197 – 213.

інтернет-ресурси

- 17.Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м.Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology
18. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com
19. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html
20. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html
21. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

22. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Розгляд першого питання слід розпочати з розкриття змісту понять “етнос” і “нація” з погляду соціології. Необхідно зазначити, що етимології слів і “етнос”, і “нація” в перекладі означає народ, але не коректно ці два поняття ототожнювати, вони набувають різних сенсів. Розв’язання проблеми співвідношення понять етнос і нація потребує розмежування принципово відмінних між собою етатистської та етнологічної версій поняття “нація”, етнічної та політичної її моделей. Показати, що в епоху глобалізації саме концепція багатокультурності “мультикультуризму” вважається більш перспективною, або у поєднанні „ідеї етнічної серцевини з ідеєю громадянського патріотизму” [10, с. 110].

Також слід звернути увагу на характер походження етнонаціональних спільнот: етнічна спільнота розглядається як природно утворена (Ю. Бромлей), етнічна спільнота розглядається як штучно сконструйована (Ф. Геккман, Е. Геллнер) та проаналізувати чинники, які впливають на перетворення етнічних груп у нації, тобто на етно/націогенез: економічні, природничі – концепція “пасіонарності” Лева Гумільова, психічні – концепція Ернеста Ренана, культурні – концепція Бенедикта Андерсена [10, с. 135, 136].

Друге питання розпочати з характеристики етнічної структури українського суспільства, продемонструвати цифрами поліетнічність України, до складу якої належать різні за походженням і ступенем соціально-економічного розвитку та культури етнічні спільноти. Водночас з титульною нацією, значний відсоток складають росіяни, менший – такі слов’янські етноси, як білоруси, поляки, болгары, кримські татари, чехи й представники інших мовних груп. За результатами перепису 2001 року, в Україні проживає понад 130 етнонаціональних груп. Виникнення цих етнонаціональних груп пов’язане зі складним історичним минулим, зміною кордонів, міграційними процесами, зокрема еміграцією чи депортацією тощо – дати розгорнуту характеристику й оцінку цим процесам [10, с. 117].

Важливо в етносоціологічному аналізі згадати таке поняття, як етнічність – вона пов’язує особистість з етнічною групою – це властивість особистості, яку вона здобуває у результаті генетичного успадкування, а також на ранніх етапах соціалізації через прилучення до мови культури своєї етногрупи. Необхідно охарактеризувати індикатори, які дають можливість впевнено визначати рівень та стан етнічної самосвідомості: знання історії свого народу (історична пам’ять), ставлення до національних традицій та свят, ставлення до мови свого етносу, почуття національної гідності тощо. Проте головним, мабуть, є самодистанціювання, визнання різниці між собою і представниками інших національностей, з одного боку, і усвідомлення нерозривних зв’язків свого "Я" з життям і долею певного етносу, – з іншого [10, с. 121].

При розгляді третього питання слід врахувати необхідність наведення результатів конкретних соціологічних досліджень з проблем етнонаціональних процесів у сучасній Україні. З’ясувати суть сучасної української ситуації порівняно з досвідом інших країн, кожна з яких тією чи іншою мірою населена представниками і титульних націй, і національних меншин. Показати складність і суперечність процесів, що відбуваються в етнонаціональній сфері : в українському соціумі етнічні групи не збігаються з мовними. Мовне питання є одним з найбільш болісних в українському суспільстві. Посилення в Україні регіональної неоднорідності негативно впливає на досягнення національної єдності та загострює суспільні відносини, ускладнюючи стосунки між Заходом та Сходом. Необхідно наголосити на тому, що наша держава є лише за формальними ознаками демократичною, а нерозвинене громадянське суспільство ще не встигло перебрати на себе функції саморегулятора міжетнічних процесів [10, с. 122].

Семінарське заняття 11

Тема. СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ

*Людина не може нічого навчити іншу людину.
Вона може тільки допомогти знайти
їй правду у власному серці.
Августин Аврелій*

План

1. Освіта як соціальний інститут. Соціальні функції освіти.
2. Соціологічний аналіз системи освіти України, напрями її реформування.
3. Глобальні проблеми освіти в сучасному світі. Болонський процес.
4. Студентство як об'єкт соціологічного аналізу. Студентська субкультура.

Література

основна

1. Вища освіта в Україні: навч. посібник / В.Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М.Ф.Степко та ін. // за ред. В.Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
2. Городняк І.В. Соціологія освіти / І.В. Городняк. – Львів : Новий Світ-2000, – 264 с.
3. Курс лекцій по социологии образования: учебн. пособие [для студентов вузов] / Нар. укр. акад. под общ. ред. В.И. Астаховой. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х.: Изд-во НУА, 2009. – 464 с.
4. Соціологія. Курс лекцій: навчальний посібник / С. А. Щудло, Т. М. Романів, І. Л. Мірчук. – Вид. 2-е. – Дрогобич : Вимір, 2007. – 283 с.

додаткова

5. Лукашук О. Соціокультурний статус вищої освіти: історико-соціологічний аналіз / О. Лукашук // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 3. – С. 131 – 139.
6. Малиш Л. Соціальна детермінація освітніх досягнень української молоді /Л. Малиш // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 3. – С. 26 – 44.
7. Мосійчук Т., Крапіва І. Контекстність вищої освіти як чинник безпеки соціально-професійних відносин / Т. Мосійчук, І. Крапіва // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 2. – С. 133 – 140.
8. Петрушина Т., Соболева Н., Чепурко Г. Громадська думка щодо ролі науки в українському суспільстві / Т.Петрушина, Н.Соболева, Г. Чепурко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2016. – № 2. – С.81 – 101.

9. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / За ред. В.Л. Арбеніної, Л.Г. Сокурянської. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 520 с.

10. Щудло С. Вища освіта у пошуку якості: quo vadis / Світлана Щудло. – Харків-Дрогобич : Коло, 2012. – 340 с.

інтернет-ресурси

11. Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology

12. Дані про соціологічні публікації в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.meta-ukrain.com

13. Електронні видання наукової періодики з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.unesco.org/general/eng/infoserv/doc/journals/sociology.html

14. Інформаційно-пошукова система з соціології [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.pscw.uva.nl/sociosite/index/html

15. Сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sau.kiev.ua.

16. Соціологічні ресурси соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sociology.kharkov.ua

Методичні поради

Перше питання необхідно розпочати із з'ясування суті освіти, яку розглядають як один з найважливіших чинників соціального розвитку. Охарактеризувати основні категорії соціології освіти, серед яких: освіта, виховання, навчання. Вказати ознаки освіти як соціального інституту.

Тоді назвати й охарактеризувати функції освіти, зокрема соціально-економічну, функцію соціалізації, соціальної інтеграції, мобільності та ін.

Визначаючи роль освіти як соціального інституту в житті суспільства, необхідно наголосити на тому, що освіта відповідає за своєчасну та адекватну підготовку людей до повноцінного функціонування в суспільстві, а система освіти – один із найважливіших чинників соціалізації людей. Показати взаємовідносини процесу освіти з іншими процесами суспільного життя (економічними, демографічними, політичними)[4, с. 201].

У межах другого питання розкрити поняття соціології освіти, визначити предмет дослідження цієї сфери, що включає в себе вивчення суті зв'язку системи освіти з різними елементами

суспільства, аналіз практичних проблем навчальних закладів і пошук шляхів їхнього подолання. Подальший розгляд питання передбачає соціологічний аналіз української системи освіти, з'ясування напрямів її змін, визначення провідної ідеї реформаторських процесів освіти в Україні.

Третє питання розпочати з аналізу проблем освіти, зокрема її якості, в світі у зв'язку з глобалізацією, яка зачепила всі сфери життя суспільства, у тому числі і її. Показати стратегію розвитку освіти в Україні згідно з Болонською декларацією (19 червня 1999р.), що знаходить своє відображення у відповідній державній освітній політиці, орієнтованій на кращі європейські та світові стандарти. Підписання у травні 2005 року (м. Берген, Норвегія) Україною Болонської декларації – це не данина моді, а потреба виходу держави на світовий рівень. Слід також розглянути позитивний ефект від входження нашої держави до Болонського процесу, а саме: визнання вітчизняних дипломів у країнах Європи; підвищення мобільності студентів до випускників ВНЗ на європейських ринках; можливості стажування і обміну студентами та викладачами [4, с. 206].

Водночас, необхідно звернути увагу не те, що входження України до Болонського процесу загострило потребу співвіднесення національних та міжнародних освітніх стандартів, гармонізації нашої системи освіти з європейськими й світовими стандартами.

Четверте питання передбачає виявлення та аналіз соціологічного портрета сучасного студента. Необхідно звернути увагу на те, що сучасний студент – це людина з власним духовним світом, культурою і ціннісними орієнтаціями, сформованими попередньою життєвою практикою і виховною роботою у школі. Слід показати, як відображаються на сучасному студентстві ті перетворення, які відбуваються у сучасному суспільстві загалом і у вищій школі в умовах соціальних трансформацій, які несуть в собі як позитивні, так і негативні тенденції у формуванні духовних ідеалів суспільства, не виключаючи можливості засвоєння студентською молоддю спотворених, хибних духовних орієнтирів. Визначити причини появи студентської субкультури та розглянути її прояви. Соціологічними даними проілюструвати рейтинг життєвих стратегій та цінностей сучасного українського студентства, ступінь його соціальної зрілості.

для перевірки стійкості, правдивості і несуперечливості відповідей, визначення достовірності і щирості.

Контактні запитання слугують становленню контакту з респондентом, їхня мета – зацікавити дослідженням. Переважно, це перше або одне з перших запитань анкети.

Буферні запитання, зазвичай, починаються зі слів “Як ви думаєте..?”, й мають на меті перевести увагу респондента з однієї проблеми на іншу.

Методичні рекомендації до виконання навчально-дослідницького завдання

Одним з обов’язкових видів самостійної роботи студента є складання соціологічної анкети. Цей вид роботи передбачає вибір студентом індивідуальної теми дослідження з запропонованих у методичному посібнику (**Проблематика емпіричних соціологічних досліджень**).

Підготовка анкети – складний процес, оскільки анкета – це сценарій бесіди з респондентом.

Основні етапи роботи над анкетой:

- визначення характеру інформації, яку необхідно отримати;
- складання орієнтовного переліку запитань, які повинні бути задані респонденту;
- складання першого варіанта запитальника;
- попередня перевірка цього варіанта шляхом пробного інтерв’ювання;
- виправлення запитальника та його остаточне редагування.

Вимоги до складання соціологічної анкети

Структурно анкета складається з трьох частин :

1. Вступна – вказується суб’єкт дослідження, зазначається тема дослідження (назва анкети), подається звернення до респондента, у якому зазначається мета дослідження, інструкція респондентові щодо заповнення анкети, вказується на анонімність дослідження.

2. Основна (змістова). Має містити не менше 20 запитань з різними їхніми типами (закриті, напівзакриті, відкриті; лінійні, табличні, альтернативні, неальтернативні; з порядковими, номінальними та інтервальними шкалами).

3. Заключна(соціально-демографічний розділ, паспортника) – включає питання, що дають уявлення про особу респондента (стать, вік, освіта, професія, сімейний стан тощо).

Важливим елементом підготовки анкети є складання запитань.

За змістом питання анкети можна класифікувати на такі, що виявляють:

- *факти поведінки* в минулому та теперішньому. Це питання про певні дії як респондентів, так і інших осіб;
- *думки* про факти, ставлення, мотиви й норми поведінки;
- фактичну інформацію *про особистість*, соціальний статус респондента, його демографічні характеристики, професію та ін.

За формою питання бувають *закриті, напівзакриті й відкриті*. *Закриті питання* мають в анкеті повний набір варіантів відповідей. Вони можуть бути *альтернативні* та *неальтернативні* (їх ще називають питання-меню). В альтернативних питаннях респонденту пропонується вибрати лише один варіант відповіді. Питання-меню – це питання, у яких пропонується набір відповідей з правом вибору декількох. *Напівзакриті питання* – питання, де, окрім наведеного переліку відповідей, можна дописати власний варіант відповіді. *Відкриті питання* – це такі, коли не пропонуються варіанти відповідей, а респондент може відповідати, як бажає, і власноруч вписувати відповідь.

Виділяють прями й непрямі питання. *Пряме питання* – це питання, яке дає змогу одержати пряму інформацію (напр., “Чи задоволені ви своєю роботою?”). *Непрямі, побічні питання*, дають змогу одержати необхідну інформацію не прямо, а через такі питання : “Вважають, що..., а як думаєте Ви?”.

В анкеті виділяють *основні й неосновні* питання. *Основні* питання анкети спрямовані на збір інформації про зміст об’єкта дослідження. *Неосновні* – це питання-фільтри, контрольні, контактні, буферні.

Функція запитань-фільтрів – виділити респондентів, які повинні відповідати на питання від групи респондентів, які не повинні на ці питання відповідати, тобто потрібно розділити опитаних на декілька масивів.

Наприклад :

“Чи вмієте Ви користуватися комп’ютером?”

1. Так.

2. Ні (*переходьте до пит. 15*)”.

Контрольні запитання слугують для перевірки стійкості, правдивості і несуперечливості відповідей, визначення достовірності і щирості.

Контактні запитання слугують становленню контакту з респондентом, їхня мета – зацікавити дослідженням. Як правило, це перше або одне з перших запитань анкети.

Буферні запитання, як правило, починаються зі слів “Як ви думаєте..?”, й мають на меті перевести увагу респондента з однієї проблеми на іншу.

Вимоги до формулювання запитань

- кожне запитання повинно бути логічно зрозумілим і чітко завершеним;
- одне запитання не повинно включати двох і більше запитань;
- слід уникати маловідомих слів, вузькоспеціалізованих термінів і слів з подвійним значенням;
- не задавати дуже довгі запитання;
- питання повинно бути конкретним, слід уникати узагальнень;
- слід або досить розширено вказувати усі можливі варіанти відповідей, або не наводити жодного;
- слід пропонувати лише рівноцінні варіанти відповідей. Респондент повинен бути впевненим, що вибір того чи іншого варіанта ніяк не вплине на його престиж;
- у питанні наводити однакову кількість позитивних і негативних варіантів відповідей;
- питання формулювати так, щоб уникати шаблонних, стереотипних відповідей;

- питання не має схилити респондента до певної відповіді. Недопустимі такі форми запитань: “Чи не вважаєте Ви...?”, “Не згодні Ви з тим, що...?” і т.п.

В анкеті питання можуть об'єднуватись у блоки за тематичними й проблемними принципами. При підготовці анкети серйозна увага має надаватися її графічному оформленню: чіткий шрифт, наявність місця для запису відповідей. Текст питання не можна розривати й переносити його частину на іншу сторінку.

Проблематика емпіричних соціологічних досліджень

1. Ставлення молоді до реклами.
2. Міжнаціональні відносини в Україні очима молоді.
3. Проблеми функціонування студентських гуртожитків.
4. Приватна вища освіта в Україні: за і проти.
5. Еміграційні настрої молоді.
6. Молодь і комп'ютер.
7. Проблеми спілкування дітей і батьків.
8. Викладач очима студентів.
9. Нетрадиційні форми сім'ї.
10. Ставлення молоді до наркотичних речовин.
11. Студентська субкультура.
12. Престижність вищої освіти.
13. Молодь і наркотики.
14. Життєві пріоритети студентів.
15. Вільний час студента.
16. Ставлення молоді до алкоголю.
17. Книга у житті сучасної молодої людини.
18. Громадянська ідентичність студентської молоді.
19. Національна свідомість молоді.
20. Молодь і комп'ютер.
21. Болонський процес в оцінках студентської молоді.
22. Вплив реклами на свідомість молоді.
23. Сленг як складова молодіжної субкультури.
24. Молодіжне безробіття.
25. Поєднання студентами навчання і роботи.
26. Престижність вищої освіти.
27. Адаптація молоді до сучасних умов.

28. Студентство й військова служба.
29. Релігійні орієнтації студентів.
30. Реформування вищої освіти: пошуки, перспективи.
31. Культура спілкування молоді.
32. Проблеми зайнятості молоді.
33. Молодіжна мода.
34. Аналіз музичних інтересів молоді.
35. Соціологічний аналіз політичних інтересів молоді.
36. Проблеми молодого сім'ї: демографічні, психологічні, економічні.
37. Молодь й азартні ігри.
38. Узалежнення молоді як соціальна проблема.
39. Молодь і нові інформаційні технології.
40. Правова культура молоді.
41. Соціальний статус учителя.

Взірець інструментарію соціологічного опитування

Інститут міста Дрогобича

Соціологічна лабораторія ДДПУ імені Івана Франка

МОНІТОРИНГ РОБОТИ ЕЛЕКТРОННОЇ МЕДИЦИНИ МІСТА

Добрий день! Соціологічна лабораторія ДДПУ імені Івана Франка проводить опитування з метою вивчення рівня поінформованості населення про медичну реформу, впровадження електронної медицини міста, зокрема, електронного запису до лікаря.

Для опитування Ви обрані випадково. Опитування є анонімним, тому ми не фіксуємо Ваші адресу, ім'я та прізвище. Ваші відповіді будуть використані тільки в узагальненій формі разом з результатами опитування інших людей. Просимо відповідати щиро і відверто.

Заздалегідь вдячні Вам за згоду взяти участь у цьому опитуванні!

Блок А. ОЦІНКА РОБОТИ ЕЛЕКТРОННОЇ МЕДИЦИНИ МІСТА

1. Як би Ви оцінили рівень медичного обслуговування в поліклініці? (вказіть за 5-бальною шкалою, де 1 – дуже погано, 5 – дуже добре).

5	Дуже добре
4	Добре
3	Задовільно
2	Погано
1	Дуже погано
0	ВАЖКО ВІДПОВІСТИ
99	НЕМАЄ ВІДПОВІДІ

2. Як, на Вашу думку, чи змінилася за останні два роки якість медичних послугу поліклініках міста?

5	Суттєво покращилася
4	Деяко покращилася
3	Залишилася на тому ж рівні
2	Деяко погіршилася
1	Суттєво погіршилася
0	ВАЖКО ВІДПОВІСТИ
99	НЕМАЄ ВІДПОВІДІ

Блок Б. ЕЛЕКТРОННИЙ ЗАПИС ДО ЛІКАРЯ ОНЛАЙН

3. Чи чули Ви про можливість записатися до лікаря через електронну чергу?

1. Так.
2. Ні (*переходьте до пит.9*).

3. Чи записувались Ви продовж останніх 3-х місяців до лікаря за допомогою електронної черги?

1. Так, завжди.
2. Раз чи декілька разів.
3. Ні (*переходьте до пит.9*).
4. Не звертались у поліклініку (*переходьте до пит.9*).

4. Які способи електронного запису до лікаря Ви використовували?

1. За допомогою комп'ютера.
2. За допомогою мобільного телефону.
3. За допомогою дзвінка в реєстратуру.
4. Безпосередньо в реєстратурі.
5. Інше (вказіть)_____.
0. ВАЖКО ВІДПОВІСТИ.

5. Чи надходили Вам СМС-повідомлення про електронний запис?

1. Так, завжди.
2. Так, інколи.
3. Ніколи.
0. важко відповісти.

6. Коли Ви приходили на свою годину до лікаря за записом в електронній черзі, чи виникали у Вас проблеми, якщо так, то в чому вони полягали?

1. Жодних проблем не було.
2. Пацієнти з т.зв. «живої черги» не пропускали.
3. Лікаря не було на прийомі.
4. Час прийому лікарем не відповідав часу, на який був запис.
4. Прийом пацієнтів відбувався одночасно з «живої» та з електронної черг.
5. Інше _____.

7. Чи задоволені Ви роботою електронної черги:

1. Так, задоволений (-а).
2. Швидше, задоволений (-а).
3. Швидше, незадоволений (-а).
4. Повністю незадоволений (-а).
0. важко відповісти.

Блок В. ДЕКЛАРУВАННЯ ЛІКАРЯ З ПАЦІЄНТОМ

8. Чи підписали Ви декларацію з лікарем?

1. Так.
2. Ні (*переходьте до пит. 11*).

9. Яким способом Ви підписали декларацію з лікарем?

- 1.Безпосередньо в поліклініці самостійно.
- 2.Безпосередньо в поліклініці уклали родичі.
- 3.За допомогою е-декларування через комп'ютер.
- 4.Інше (вказіть)_____.

10. Чи знаєте Ви, що не підписавши декларацію з лікарем,пацієнт повинен буде оплачувати медичні послуги в поліклініці?

- 1.Так.
- 2.Ні.

11. Лікарі мають відповідний ліміт на підписання декларацій. Чи знаєте Ви, що в разі набрання лікарем відповідної кількості декларацій, пацієнт не зможе підписати з ним декларацію?

- 1.Так.
- 2.Ні.

Блок Г. ЕЛЕКТРОННА МЕДИЦИНА МІСТА ДРОГОБИЧА

12. Чи користуєтеся власним електронним кабінетом пацієнта, в якому розміщена історія відвідин до лікаря?

- 1.Так.
- 2.Ні.

13. Хто Ваш лікуючий сімейний лікар, з яким Ви уклали декларацію?_____

(Прізвище та ініціали)

0. Не знаю.

14. Чим Ви керувалися при виборі лікаря при укладанні декларації?

(виберіть усі варіанти, які вважаєте за потрібне)

1. Особисто знаю як доброго лікаря.
2. Це був наш дільничний лікар.
3. Порадили знайомі, родичі.
4. Порадили лікарі.
5. Випадково.

6. Лікар, до якого хотів (-ла) записатися, уже немає вільних місць.

7. Інше (вказіть) _____.

0. важко відповісти

15. Які у вас є зауваження та пропозиції до роботи електронної медицини міста Дрогобича:

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ БЛОК:

16. Ваш вік _____

17. Стать: 1. Жіноча.

2. Чоловіча.

18. Де Ви мешкаєте:

1. Місто (Дрогобич, Стебник).

2. Село Дрогобицького району.

3. Інше місто (село).

19. Ваша освіта:

1. Неповна середня, середня, професійно-технічна.

2. Середня спеціальна (технікум, коледж).

3. Незакінчена вища, вища.

20. Ваша зайнятість?

1. Учень.

2. Студент.

4. Працівник державного підприємства, установи.

5. Підприємець.

6. Військовослужбовець.

7. Домогосподарка (в т.ч. у відпустці по догляду за дитиною).

8. Непрацездатний (в т.ч. інваліди).

9. Тимчасово непрацюючий.

10. Безробітний (офіційно зареєстрований).

11. Працівник сільського господарства.

12. Пенсіонер.

13. Інше (вказіть, що саме) _____.

14. Немає відповіді.

21. Ваше сімейне становище:

1. Неодружений/-а.
2. Одружений/-а.
3. Перебуваю у незареєстрованому шлюбі.
4. Розлучений/-а.
5. Вдівець/удова.

Чи погоджуєтесь залишити номер телефону для контакту? _____

Дякуємо за участь в опитуванні!

Інтерв'юєр: _____ **Дата опитування:** _____ **20р.**

Методичні рекомендації до написання творчого завдання (есе)

Метою написання есе є актуалізація повсякденного досвіду та зіставлення його з термінологічною та концептуальною базою навчального курсу. Це завдання передбачає перевірку якості засвоєння студентами категоріального апарату соціології шляхом застосування соціологічних понять та концепцій до аналізу реальних чи віртуальних соціальних ситуацій.

Есе́, есе́й (фр. *essai* – спроба, начерк) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне й визначальне трактування теми.

Обсяг роботи – 2 – 3 сторінки друкованого тексту.

Теми есе

1. Автобіографія.
2. Інтерпретація.
3. Соціальний портрет.
4. Я і суспільство: чи легко бути молодим?
5. Утопія.
6. Чи може знання соціології допомогти у повсякденному житті?
7. Яким чином вивчення соціології може допомогти мені у професійній діяльності?

8. Мобільний телефон з точки зору соціології.
9. Інтернет з точки зору соціології.
10. Корупція: історія та сучасність.
11. Суїцид як форма девіантної поведінки.
12. Наркотизм як соціальне явище.
13. Феномен тероризму в сучасному суспільстві.
14. Соціальна ієрархія – необхідність чи випадковість?
15. Соціальне походження й успіх.
16. Чи існує еліта в Україні?
17. Як я розумію соціальну (не)рівність.
18. Соціальна мобільність моєї родини.
19. Як відбувався процес моєї етнічної самоідентифікації?
20. Чому одні етнічні групи займають більш високе положення або більш низьке соціальне положення, ніж інші?
21. Моя гендерна соціалізація.
22. Моє бачення гендерної рівності.
23. Соціальні інститути і свобода волі людини.
24. Зміни соціальних інститутів в українському суспільстві: напрями та протиріччя.
25. "Рівність шансів" як проблема сучасної соціології освіти.
26. Проблема якості у системі вищої освіти.
27. Проблеми контрактного навчання в Україні.
28. Назвіть типи шлюбів, на Вашу думку, найбільш розповсюджені в Україні. Чому?
29. Назвіть основні тенденції розвитку сім'ї в сучасних західних країнах та в Україні. Найдіть різницю між цими тенденціями.
30. Опишіть життєві цикли родин своїх бабусі та дідуся, батьків. Порівняйте їх.
31. Заборона розлучень і абортів: можливі наслідки.
32. Культурне життя мого міста (спостереження за один місяць).
33. Культура та цінності моєї професії.
34. Культура та цінності моєї родини.
35. Молодіжні субкультури в період системних суспільних змін. У чому полягає особливість модернізації українського суспільства?

36. Спостерігаючи за змінами: поліпшується, чи погіршується життя в Україні?

37. Можливо чи ні українське суспільство назвати “масовим суспільством”?

38. Глобалізація для України: загрози та переваги.

39. Чи може відбутися планетна цивілізація?

40. Соціальний розвиток: соціальна революція чи соціальна еволюція.

Орієнтовний перелік питань до заліку

1. Предмет соціології як науки про суспільство, її функції.
2. Структура науки соціології: теоретична і прикладна соціологія, соціологічні теорії “середнього рівня”.
3. Соціологія в системі суспільних і гуманітарних наук.
4. О. Конт як основоположник науки соціології: основні ідеї, завдання і методи.
5. Натуралістичний напрямок в соціології ХІХ ст. і його основні школи (органістична школа, соціальний дарвінізм, расово-антропологічна школа, географічний напрямок).
6. Психологічний напрямок у соціології ХІХ ст. і його основні школи (психологія народів, психологія натовпу, психологія наслідування та інстинктивізм).
7. Макс Вебер і теорія соціальної дії.
8. Соціологічна концепція Е.Дюркгейма.
9. Німецька формальна соціологія (Г.Зіммель, Ф.Тьонніс).
10. Основні сучасні соціологічні теорії (структурний функціоналізм, теорія конфлікту).
11. Становлення соціологічної науки в Україні (М.Драгоманов, М.Грушевський та ін.).
12. Соціологічна наука у радянський період.
13. Суспільство як соціальна система, його внутрішня будова, основні ознаки. Типи суспільства (формаційний і цивілізаційний підходи).
14. Поняття соціальних спільнот та соціальних груп, їх базові ознаки.
15. Суть і зміст соціальних інститутів, їх види та функції.
16. Поняття соціальної організації, основні ознаки і типологія.
17. Поняття соціальної структури суспільства, її основні елементи.
18. Соціальна стратифікація суспільства, її історичні типи.
19. Критерії стратифікації (політична, економічна, соціальна).
20. Соціально-демографічна структура, сутність соціально-демографічних відносин.

21. Етнічна спільнота як специфічний елемент соціальної структури. Поняття “етнос” і “нація” в соціології.

22. Соціально-класова і соціально-професійна структури суспільства.

23. Динамічність соціальної структури, соціальна мобільність, маргіналізація суспільства.

24. Поняття людина, індивід, індивідуальність, особистість у соціології. Соціологічні концепції особистості

25. Процес соціалізації особистості та її основні етапи.

26. Механізми регуляції поведінки особистості. Девіантна поведінка.

27. Соціальна діяльність та поведінка особистості, їх мотивація.

28. “Шлюб” і “сім’я” як основні об’єкти соціології сім’ї. Соціологічні підходи до вивчення сім’ї.

29. Сім’я як соціальний інститут, її структура та соціальні функції.

30. Соціологія молоді в системі соціологічного знання.

31. Молодь як специфічна соціально-демографічна група. Дискусії навколо визначення вікових меж молоді.

32. Економіка як соціальний інститут її функції.

33. Економічна соціологія, її предмет та основні напрямки.

34. Суть і зміст політики як соціального інституту, її функції.

35. Соціологія політики, її предмет та основні напрямки дослідження.

36. Культура як соціальна система, структура та функції соціальних інститутів культури.

37. Соціокультурна ситуація в українському суспільстві.

38. Освіта як соціальний інститут, її соціальні функції.

39. Система освіти України, напрямки її реформування.

40. Релігія як соціальний інститут, особливості соціологічного дослідження проблем релігії.

41. Сутність, види та основні етапи соціологічного дослідження.

42. Програма соціологічного дослідження і її структура.

43. Спостереження у соціології та його особливості, види спостережень.

44. Опитування у соціологічному дослідженні, види опитування – анкетування та інтерв'ю.
45. Вимоги до побудови соціологічного запитальника.
46. Вивчення документів як метод соціологічного дослідження.
47. Експеримент у соціології, його сутність та особливості.
48. Вибірка у соціологічному дослідженні.
49. Способи забезпечення репрезентативності соціологічної інформації.
50. Аналіз і узагальнення результатів соціологічного дослідження і їхнє використання у практичній діяльності.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Всього – 100 балів

Тестове завдання №1 (відповідь оцінюється 1 балом за одну правильну відповідь, всього – 14 балів)

Напишіть поняття, що відповідає кожному з перерахованих визначень

1.1. _____ – переміщення індивіда (соціальної групи) у соціальному просторі без зміни соціального статусу, на одному й тому ж рівні.

1.2. _____ – сталий комплекс формальних і неформальних правил, принципів, норм, які регулюють різні сфери людської діяльності.

1.3. _____ – історично визначена форма відносин між чоловіком і жінкою, через яку суспільство встановлює подружні й батьківські права й обов'язки.

1.4. _____ – об'єднання з людей, між якими майже відсутні емоційні зв'язки, а їхня взаємодія зумовлена прагненням досягти певної мети (найчастіше це професійні, виробничі спільноти, наприклад, трудовий колектив, студентська група, виробнича бригада).

1.5. _____ – правила поведінки, очікування і стандарти, які регулюють поведінку людей.

1.6. _____ – індивід (група), що характеризується проміжним чи пограничним становищем щодо певних соціальних спільнот – класових, соціальних, культурних, втрачаючи приналежність до конкретної спільноти.

1.7. _____ – галузь соціології, яка досліджує виникнення, розвиток і функціонування сім'ї, сімейно-шлюбних відносин у певних соціокультурних умовах..

1.8. _____ – властивість вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики генеральної сукупності (вікові, освітні, статеві та ін.).

1.9. _____ – це метод зібрання первинної соціальної інформації про міжособові відносини в малих соціальних групах.

1.10. _____ – цілеспрямована діяльність з регулювання відносин між етносами, націями, що виявляється у свідомому впливі державних і суспільних організацій на розвиток міжнаціональних і міжетнічних відносин з метою їхньої гармонізації.

1.11. _____ – процес і результат цілеспрямованої передачі й засвоєння систематизованих знань, умінь, навичок, розвитку особи.

1.12. _____ – спеціальна соціологічна теорія, яка досліджує закономірності становлення і розвитку молоді як специфічної соціальної спільноти.

1.13. _____ – стійка сукупність людей, що історично склалася на основі спільності території, мови, економічного життя і психічного складу, які знайшли свій вияв у єдиній культурі та самосвідомості, державності (прагненні створити державу).

1.14. _____ – документ, який складається з сукупності логічно послідовних запитань. Для проведення соціологічного опитування.

Тестове завдання № 2 (потребує короткої відповіді, яка оцінюється 2 балами, всього – 64 бали)

Знайдіть правильну відповідь і обведіть кружечком її цифрове позначення

2.1. Зазначте, яка країна є батьківщиною соціологічної науки:

- 1) Німеччина;
- 2) Франція;
- 3) США;
- 4) Україна.

2.2. Аномія – це:

- 1) процес створення соціальних норм;
- 2) безнорм'я;
- 3) система суспільних норм.

2.3 Національність вказує на приналежність людини до політичної нації:

- 1) так;
- 2) ні.

2.4. Виберіть прізвища соціологів – представників теорії структурного функціоналізму:

- 1) Л.Козер; Т.Парсонс;
- 2) К.Маркс; Р. Дарендорф;
- 3) Р.Мертон; Т.Парсонс.

2.5. Соціальна дія (згідно з теорією М.Вебера) – це:

- 1) будь-яка дія людини;
- 2) усвідомлена, мотивована дія людини, яка співвідноситься з діями інших людей;
- 3) будь-яка дія, яка здійснюється між двома людьми.

2.6. Виберіть мікросоціологічні теорії:

- 1) теорія соціального обміну; теорія конфлікту;
- 2) теорія конфлікту; структурний функціоналізм;
- 3) структурний функціоналізм; символічний інтеракціонізм;
- 4) символічний інтеракціонізм; феноменологічна соціологія.

2.7. Зазначте, який з варіантів є зайвим:

- 1) постіндустріальне суспільство;
- 2) інформаційне суспільство;
- 3) традиційне суспільство;
- 4) суспільство сервісного класу.

2.8. Багатодітною є сім'я, у якій:

- 1) двоє і більше дітей;
- 2) троє і більше дітей;
- 3) четверо і більше дітей;
- 4) п'ятеро і більше дітей.

2.9. Характеризуючи соціологію політики, Макс Вебер розрізняє типи панування:

- 1) легальне; харизматичне; традиційне;
- 2) тоталітарне; харизматичне; традиційне;
- 3) авторитарне, традиційне; легальне.

2.10. Нуклеарна сім'я – це сім'я:

- 1) бездітна;
- 2) у якій спільно мешкають декілька поколінь;
- 3) у якій влада належить батькові;
- 4) що складається з батьків і дітей.

2.11. Культура окремої специфічної соціальної спільноти, яка має власне бачення світу:

- 1) суперкультура;

- 2) субкультура;
- 3) девіантна культура;
- 4) масова культура.

2.12. Соціалізація – це процес, який:

- 1) завершується у 25 – 30 років;
- 2) завершується у 40 – 45 років;
- 3) завершується з виходом на пенсію;
- 4) триває протягом усього життя.

2.13 Позаформальна освіта – це:

- 1) освіта, яка здійснюється професіоналами-педагогами у традиційних закладах освіти;
- 2) неорганізована освіта, здобуття інформації через засоби масової інформації, від друзів, знайомих;
- 3) гуртки, секції, лекторії – освіта, яка здійснюється не у навчальних закладах, і не завжди завершується видачею документа.

2.14. Егалітарна сім'я – це сім'я:

- 1) проста;
- 2) багатодітна;
- 3) у якій влада між подружжям розподілена порівну;
- 4) у якій сумісно проживає декілька поколінь.

2.15. Галузь соціології, яка вивчає “внутрішні процеси” системи освіти, виходить на рівень мікросоціології, досліджує педагогічну систему, це:

- 1) соціологія освіти;
- 2) педагогічна соціологія;
- 3) соціологія виховання;
- 4) соціологія культури.

2.16. Доповніть ланцюжок історичних типів етнічних спільнот:

- 1) _____
- 2) плем'я
- 3) народність;
- 4) нація.

2.17. Який тип міжетнічних відносин характеризується нав'язуванням однією групою своєї мови, звичаїв, культури, цінностей іншій:

- 1) геноцид;

- 2) сегрегація;
- 3) асиміляція;
- 4) інтеграція.

2.18. У якому рядку правильно визначено етапи процесу соціалізації:

- 1) ідентифікація, адаптація;
- 2) адаптація, інтеріоризація;
- 3) сублімація, інтеріоризація.

2.19 Об'єктивні, зовнішні щодо індивіда фактори, які спонукають його до певних дій:

- 1) мотив;
- 2) стимул;
- 3) інтерес;
- 4) установка;

2.20. Порівняйте поняття етнос і нація:

- 1) етнос – вища форма розвитку нації;
- 2) ці поняття є рівносильними, тотожними;
- 3) нація – вища форма розвитку етносу.

2.21. У якому рядку правильно наведені лише набуті статуси:

- 1) українка, вчитель, мати;
- 2) мати, одружена, лікар;
- 3) жінка, росіянка, дочка.

2.22. Девіантна поведінка – це:

- 1) протиправна поведінка;
- 2) поведінка, яка не узгоджується зі встановленими у суспільстві нормами;
- 3) асоціальна поведінка, яка тягне покарання.

2.23. Соціальний інститут, який забезпечує раціональний розподіл ресурсів суспільства, відповідає за адаптацію суспільства до зовнішнього середовища, – це:

- 1) економіка;
- 2) політика;
- 3) освіта;
- 4) сім'я.

2.24. Соціальний тип особистості, який добре орієнтується в умовах соціального середовища, вміє підкорити життєві обставини своїм планам; в орієнтаціях переважає службова кар'єра, особисте життя, – це тип:

- 1) гармонійний;
- 2) традиційний;
- 3) технократичний;
- 4) неадаптований.

2.25. Яка з концепцій обґрунтовує залежність виборчої поведінки від приналежності виборців до великих груп (територіальних, класових, конфесійних тощо):

- 1) соціально-психологічна концепція;
- 2) теорія “раціонального вибору”;
- 3) соціологічна концепція;
- 4) теорія “політичного поля”.

2.26. Особливі риси, які вирізняють одну людину з-поміж інших, включно з її природними й соціальними, фізіологічними й психологічними, успадкованими й набутими властивостями:

- 1) особистість;
- 2) індивід;
- 3) людина;
- 4) індивідуальність.

2.27. Визначте, у якому рядку правильно наведені риси постіндустріального суспільства?

- 1) використання механізмів; комп'ютеризація; 50% працівників зайняті у промисловому виробництві;
- 2) відкритість суспільства; комп'ютеризація ; домінування сфери послуг;
- 3) комп'ютеризація; експортування сировини; неперервна освіта;
- 4) використання механізмів; 50% працівників зайняті у промисловому виробництві; боротьба з неписьменністю.

2.28. У якому рядку правильно зазначені межі молодіжного віку згідно з українським законодавством:

- 1) 14 – 28;
- 2) 14 – 35;
- 3) 15 – 29;

- 4) 14–30;
- 5) 15 – 30.

2.29. Епохою формування націй є:

- 1) феодалізм;
- 2) капіталізм;
- 3) постіндустріальне суспільство;
- 4) соціалізм.

2.30. На скільки рівнів на підставі ліцензування і акредитації поділяються заклади професійної освіти в Україні:

- 1) 2 рівні;
- 2) 3 рівні;
- 3) 4 рівні;
- 4) 5 рівнів.

2.31. Болонська декларація прийнята у:

- 1) 1995р;
- 2) 1997р;
- 3) 1999р;
- 4) 2002р.

2.32. Ліцей – це навчальний заклад середньої освіти:

- 1) I – III ступеня;
- 2) II – III ступеня;
- 3) III ступеня.

Тестове завдання №3 (допишіть правильні відповіді, оцінюється 2 балами, всього – 20 балів)

3.1.3 його іменем пов'язується започаткування соціології в Україні (80-і рр. XIX ст.).

3.2.Доповніть перелік основних функцій соціології:

- 1) теоретико-пізнавальна;
- 2) описово-інформаційна;
- 3) прогнозування і планування;
- 4) _____

3.3. Допишіть логічний ланцюжок складових елементів суспільства:

- 1) соціальні спільноти;

2) соціальні організації;

3) _____

3.4. Допишіть основні підструктури суспільства:

1) соціально-етнічна;

2) соціально-професійна;

3) соціально-класова;

4) соціально-територіальна

5) _____.

3.5. Запишіть, які з типів стратифікації належать до закритої системи стратифікації, а які – до відкритої:

рабство, касти, класи, страти

1) закрита _____;

2) відкрита _____.

3.6. Допишіть невказаний метод збору соціологічної інформації:

1) опитування;

2) спостереження;

3) експеримент;

4) _____

3.7. Допишіть пропущений вид соціологічного дослідження:

1) розвідувальне;

2) аналітичне;

3) _____.

3.8. Співвіднесіть поняття

1. Держава	а) територія, обмежена кордонами, на яку поширюється її суверенітет
2. Країна	б) політична організація країни
3. Суспільство	в) соціальна організація країни, в основі якої лежить соціальна структура

Відповідь: 1 ___; 2 ___; 3 ___.

3.9. Запитання є відкритим, напівзакритим чи закритим?

“Оцініть, будь ласка, своє матеріальне становище на певний момент:

1) стабільне;

- 2) досить стабільне;
- 3) досить погане;
- 4) дуже погане;
- 5) важко відповісти.”

3.10. Запитання є контактним, фільтруючим, контрольним?

“Чи підробляєте Ви у вільний від навчання час:

- 1) так;
- 2)ні, але шукаю роботу (переходьте до пит. 7);
- 3)ні.”

Завдання № 4. (6 балів)

Поясніть поняття “субкультура”. Опишіть одну з молодіжних субкультур.

Короткий термінологічний словник

Анкета – тиражований документ, який містить певну сукупність логічно послідовних запитань, сформульованих за певними правилами.

Аномія – стан соціальної системи, за якого значна частина індивідів, знаючи про існування обов'язкових норм, ставиться до них негативно або байдуже.

Вибіркова сукупність (вибірка)– модель генеральної сукупності, певна кількість елементів генеральної сукупності, відібраних за певними правилами.

Вторинна група– об'єднання з людей, між якими майже відсутні емоційні зв'язки, а їхня взаємодія зумовлена прагненням досягти певної мети (найчастіше це професійні, виробничі спільноти, наприклад, трудовий колектив, студентська група, виробнича бригада).

Генеральна сукупність – об'єкт дослідження, обмежений часово і територіально.

Гіпотеза – це наукове передбачення про структуру соціальних об'єктів, механізм їх функціонування і розвитку, що висувається для пояснення будь-яких соціальних фактів, явищ і процесів, яке необхідно або підтвердити або відкинути.

Групова соціальна спільнота (соціальна група) – сукупність індивідів, яка існує реально, фіксується емпірично, характеризується відносною цілісністю і стійкістю, є самостійним суб'єктом історичної та соціальної дії.

Девіантна поведінка – дії індивідів (груп), які суперечать встановленим у суспільстві нормам.

Диспозиція особистості – схильність особистості до певного сприйняття умов діяльності та до певної поведінки в цих умовах..

Економічна свідомість – це погляди, потреби, інтереси, ідеї, уявлення, настрої, переконання стосовно економічних процесів і явищ, власного соціально-економічного становища, про види трудової діяльності, про можливості трудової кар'єри та ін.

Економічна соціологія – міжгалузевий науковий напрям, галузь соціологічного знання, що вивчає економіку як соціальний інститут, закономірності її розвитку і функціонування.

Експертне опитування – різновид опитування, під час якого респондентами є експерти – фахівці у певній галузі.

Емпіричні соціологічні дослідження – спосіб вивчення дійсності, предметом аналізу якого є різноманітні дії, погляди, настрої, потреби, інтереси людей чи соціальних спільнот.

Електоральна соціологія – галузь соціологічної науки, яка займається вивченням політичної взаємодії суб'єктів суспільства шляхом аналізу механізмів їх політичної участі в житті соціуму, умов та особливостей об'єднання в політичні групи, політичної презентації інтересів у владній боротьбі тощо.

Етнос – це стійка сукупність людей, споріднених спільним історичним походженням, спільними стабільними особливостями мови і культури, а також усвідомленістю своєї єдності та відмінності від інших подібних утворень, зафіксованою у самоназві.

Етносоціологія – це спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає генезис, сутність, функції, загальні закономірності розвитку етносів, міжетнічні відносини, механізм взаємозв'язку етнічних і соціальних явищ.

Загальнотеоретична соціологія – вищий рівень узагальнюючого знання про соціальні процеси, формування та розвиток соціальних відносин, закономірності соціального життя.

Звичайі – форми регуляції діяльності і відносин людей, які відтворюються у певному суспільстві, соціальній спільноті і групі і є звичними для їх членів.

Інституціоналізація – процес виникнення соціального інституту.

Інтерв'ю – вид опитування, що дає змогу отримати відповіді на запитання.

Клас – угруповання людей на основі нерівного становища щодо основних соціальних ресурсів, які визначають стиль їхнього життя, життєві шанси та соціальні можливості спільно діяти.

Мала соціальна група – нечисельна за складом (до 30 осіб) соціальна група, учасники якої об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому стійкому особистому спілкуванні, що є основою для виникнення як емоційних стосунків, так і особливих групових цінностей.

Маргінал – індивід (група), що характеризується проміжним чи пограничними становищем щодо певних соціальних спільнот – класових, соціальних, культурних, втрачаючи приналежність до конкретної спільноти.

Масова соціальна спільнота – сукупність індивідів, яких об'єднують певні спільні погляди, схильності, смаки тощо (фани естрадних зірок, уболівальники спортивних команд).

Метод – спосіб, який дослідник використовує для збирання, обробки та аналізу даних.

Молодь – особлива соціально-демографічна група, що займає певне місце в соціальній структурі суспільства, характеризується процесом соціалізації, активного включення в різноманітні стратифікаційні верстви і соціальні підструктури – соціально-професійну, поселенську, сімейно-побутову та ін.

Натуралізм – напрям у соціології, представники якого намагалися зрозуміти соціальне через природиче, біологічне, пояснювали розвиток суспільства різними природними чинниками – кліматичними умовами, географічним середовищем, расовими особливостями людей та ін.

Національна політика – це цілеспрямована діяльність з регулювання відносин між етносами, націями, що виявляється у свідомому впливі державних і суспільних організацій на розвиток міжнаціональних і міжетнічних відносин з метою їх гармонізації.

Національні відносини – це відносини між націями, народностями, етнічними групами та їх державними утвореннями.

Нація – стійка сукупність людей, що історично склалася на основі спільності території, мови, економічного життя і психічного складу, які знайшли свій вияв у єдиній культурі та самосвідомості.

Обряди – це сукупність символічних стереотипних колективних дій, що втілюють у собі ті чи інші соціальні ідеї, уявлення норми і цінності і викликають певні колективні почуття.

Опитування – один з основних видів опитування, який використовує безпосередню соціально-психологічну взаємодію між дослідником і респондентом згідно з поставленою метою.

Первинна група – невелике об'єднання людей, між якими встановлюються прямі контакти емоційного характеру (дружба, кохання, симпатія).

Політика — галузь відносин між соціальними суб'єктами (класами, соціальними групами, політичними партіями, окремими особами, національними спільнотами, державами) щодо здійснення (використання, розподілу, завоювання) політичної влади.

Політична організація – це сукупність усіх державних і недержавних закладів та організацій, які реалізують політичну владу, беруть участь у регулюванні взаємовідносин між соціальними групами.

Політичні відносини – це стійкі політичні зв'язки і взаємодії, які утворюються у зв'язку з функціонуванням політичної влади. Це стосунки політичних діячів, керівників і маси, еліти та електорату (виборців), еліти і контреліти, лідерів і груп підтримки та ін.

Програма соціологічного дослідження – науковий документ, у якому обґрунтовуються методологічні і методичні прийоми дослідження соціального явища або процесу.

Релігійна свідомість — це форма суспільної свідомості, сукупність ідей, міфів, догм, поглядів та уявлень, почуттів та емоцій, традицій та звичаїв, у яких відображається навколишній світ через уявлення про надприродне.

Репрезентативність вибірки – властивість вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики генеральної сукупності.

Респондент – особа, яка є джерелом інформації у соціологічному опитуванні.

Сім'я – це група осіб, які спільно проживають, об'єднані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, різні типи соціальних спільностей (група, соціальний інститут, соціальна організація) через засвоєння ним елементів культури соціальних норм і цінностей на основі яких формуються соціально значущі риси особи.

Соціальна група – сукупність індивідів, яка існує реально, фіксується емпірично, характеризується відносною цілісністю і стійкістю, є самостійним суб'єктом історичної та соціальної дії.

Соціальна дія (за М. Вебером) – така дія, яка згідно з намірами дійової особи співвідноситься з діями інших людей і орієнтована на них.

Соціальна мобільність – це процес зміни індивідом чи соціальною групою свого місця у соціальному просторі.

Соціальна мобільність вертикальна – переміщення індивіда (соціальної групи) зі зміною соціального статусу вгору або вниз.

Соціальна мобільність горизонтальна – переміщення індивіда (соціальної групи) у соціальному просторі без зміни соціального статусу, на одному й тому ж рівні.

Соціальна організація – цільова соціальна система, призначена для координації діяльності двох і більше людей, шляхом розподілу праці та ієрархізації влади.

Соціальна система– це явище або процес, що складається із певної сукупності елементів (основним елементом є люди), що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії і утворюють єдине ціле.

Соціальна спільнота – це реально існуюча сукупність індивідів, об'єднаних відносно стійкими зв'язками, відносинами, яка має загальні ознаки, що надають їх неповторності, унікальності і відрізняють від інших.

Соціальна стратифікація– поділ суспільства на вертикально розташовані верстви (страти), які мають різний престиж, власність, владу, освіту, стиль життя тощо.

Соціальна структура суспільства – система соціально-демографічних (молодь, пенсіонери), соціально-територіальних (міське, сільське населення), соціально-професійних (вчителі, менеджери, підприємці), соціально-етнічних (українці, поляки, білоруси), соціально-класових (класи, страти) спільнот та відносин між ними.

Соціальне – це сукупність тих чи інших властивостей і особливостей соціальних відносин, що інтегрована індивідами або спільнотами в процесі спільної діяльності (взаємодії) в конкретних умовах.

Соціальний зв'язок– це соціальна дія, що виражає залежність людей чи груп, зумовлену спільною діяльністю конкретних спільнот, у певний час, для досягнення тих чи тих цілей.

Соціальний інститут – сталий комплекс формальних і неформальних правил, принципів, норм, які регулюють різні сфери людської діяльності.

Соціальний статус особистості – позиція особистості у соціальній системі, пов'язана з належністю до певної групи чи спільноти.

Соціальний тип особистості – результат взаємодії історико-культурних і соціально-економічних умов життєдіяльності людини, сукупність повторюваних якостей людини як істоти соціальної.

Соціальні відносини – відносини між групами людей або окремими їх представниками, що посідають різне місце в суспільстві, беруть певну участь в його політичному, економічному і духовному житті, відрізняються один від одного способом життя, рівнем і джерелами доходів, структурою особистого споживання.

Соціальні норми – правила поведінки, очікування і стандарти, які регулюють поведінку людей, суспільне життя відповідно до цінностей певної культури і зміцнюють стабільність та єдність суспільства.

Соціальні санкції – це система винагород за виконання норм, тобто за конформізм, і покарань за відхилення від них, тобто за девіацію.

Соціологія – це наука про суспільство як цілісну систему, механізми її функціонування і розвитку, що здійснюються через сукупність сумісних дій та взаємозв'язків суб'єктів суспільного процесу – індивідів та соціальних спільнот.

Соціологія культури – галузь соціології, яка вивчає культуру як соціальний феномен, її місце і роль у взаємодії з іншими системами суспільства, а також взаємодію особистості, спільноти і суспільства.

Соціологія освіти – галузь соціологічної науки, в межах якої вивчається освітній процес, механізм оволодіння людьми накопиченими наукою і соціальною практикою знаннями і узагальненим досвідом, передача цих знань через інститут освіти, його взаємодію із суспільством (виробництвом, соціальною стратифікацією, політикою, мораллю, ідеологією і тощо).

Соціологія політики – галузь соціологічного знання, яка вивчає соціальні механізми влади та їх вплив у суспільстві, закономірності впливу соціальних спільнот, інститутів на політичний порядок, соціальні засади політичних та державних інститутів, стан, тенденції, напрями функціонування політичної свідомості, політичної поведінки в соціальному середовищі.

Соціологія сім'ї – це спеціальна соціологічна теорія, галузь соціології, яка вивчає формування, розвиток і функціонування сім'ї, шлюбно-сімейних взаємин у конкретних культурних та соціально-економічних умовах.

Соціологічне дослідження – це система логічно послідовних, методологічних, методичних і організаційно-технічних процедур, яка дозволяє одержати нові достовірні знання про об'єкт, що вивчається, для розв'язання соціальних проблем.

Соціометричний метод – це метод зібрання первинної соціальної інформації про міжособові відносини в малих соціальних групах.

Спеціальні соціологічні теорії – теорії, які вивчають закономірності розвитку окремих спільнот, груп чи сфер людської діяльності.

Спостереження – це метод цілеспрямованого, певним чином фіксованого сприйняття дослідницького об'єкта.

Суспільство – спосіб буття людства, сукупність історичних форм сумісної життєдіяльності, що постійно розвиваються.

Традиції – елементи соціокультурної спадщини, які передаються з покоління в покоління.

Цінності – це матеріальні предмети, ідеї чи якості, щодо яких індивід або група займають оцінювальну позицію, приписуючи їм особливу роль у житті, відчуваючи необхідність у них, намагаючись оволодіти ними.

Шлюб – історично визначена соціальна форма стосунків між чоловіком і жінкою, через яку суспільство впорядковує і санкціонує їхнє статеве життя, встановлює подружні і батьківські права й обов'язки.

ПРЕДМЕТНИЙ ТА ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Анкета – 13, 47, 71
Белл Деніел – 15
Вебер Макс – 9,75
Вибіркова сукупність (вибірка) – 12, 71
Генеральна сукупність – 12, 71
Гендер – 26
Гіпотеза – 71
Грушевський Михайло – 10
Дарендорф Ральф – 10
Драгоманов Михайло – 10
Дюркгейм Еміль – 9, 24
Етнос – 42, 72
Етносоціологія – 42, 72
Інтерв'ю – 72
Кістяківський Богдан – 10
Конт Огюст – 8
Натуралізм – 9, 73
Нація – 42, 73
Опитування – 12, 73
Політичні відносини – 74
Релігійна свідомість – 74
Репрезентативність вибірки – 12
Респондент – 12, 74
Сім'я – 26, 74
Соціалізація – 23, 74
Соціальна мобільність – 20, 75
Соціальна мобільність вертикальна – 20, 75
Соціальна мобільність горизонтальна – 20,75
Соціальна організація – 16, 75
Соціальна система – 16, 75
Соціальна спільнота – 16, 75
Соціальна стратифікація – 17, 20, 75
Соціальна структура суспільства – 17, 75
Соціальний інститут – 16, 75
Соціальний статус особистості – 19, 76

Соціологія культури – 28, 30
Соціологія освіти – 44
Соціологія сім'ї – 26
Спенсер Герберт – 9
Спостереження – 77
Суспільство – 13, 77
Цінності – 31, 77
Шаповал Микита – 10
Шлюб – 26, 77

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Світлана Щудло, Ірина Мірчук

СОЦІОЛОГІЯ

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

Головний редактор
Ірина Невмержицька

Редактор
Ольга Крупа

Технічний редактор
Ірина Намачинська

Коректор
Ірина Артимко

Здано до набору 04.07.2019 р. Підписано до друку 11.07.2019 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 100 прим. Ум. друк. 4,88 арк. Зам. 100.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.) 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24.